

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Факультет політичних наук
Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

Дипломна робота магістра

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИЙ СОЮЗ США ТА ЯПОНІЇ У ХХІ СТ.

Виконав:

Студент VI курсу, групи 691м
спеціальності 291

«Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

Михайлов Іван Сергійович

Керівник:

д.політ.н., професор

Шевчук Олександр Володимирович

Рецензент:

к.політ.н., доцент

Громадська Наталя Анатоліївна

ЗМІСТ

Анотація.....	I-IX
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО СОЮЗУ США ТА ЯПОНІЇ У ХХІ ст.....	7
1.1. Стан наукової розробки теми та джерельна база дослідження.....	7
1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження.....	15
1.3. Методологія дослідження військово-політичного союзу США та Японії у ХХІ ст.....	22
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЙСЬКОВО- ПОЛІТИЧНОГО СОЮЗУ МІЖ ЯПОНІЄЮ ТА США У ХХІ СТ.....	32
2.1. Трансформація військово-політичного союзу між Японією та США у ХХІ ст.....	32
2.2. Основні напрямки співпраці США та Японії в межах військово- політичного союзу у ХХІ ст.....	46
2.3. Зовнішньополітична стратегія Китаю щодо моделі американсько- японської взаємодії.....	54
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВО- ПОЛІТИЧНОГО СОЮЗУ США ТА ЯПОНІЇ У ХХІ ст.....	67
3.1. Проблемні аспекти в розвитку американсько-японського союзу.....	67
3.2. Напрямки розвитку військово-політичного союзу США та Японії у ХХІ ст.....	74
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	88

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АСЕАН	Асоціація держав південно-Східної Азії
АТР	Азійсько-Тихоокеанський регіон
КНДР	Корейська Народно-Демократична Республіка
КНР	Китайська Народна Республіка
ПРО	Протиракетна оборона
США	Сполучені Штати Америки
MSDF	Морські сили самооборони Японії
SDF	Сили державної оборони Японії

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Військово-політичний союз між Японією і США - це тісні, але вельми непрості відносини, що встановилися між двома країнами в результаті капітуляції Японії на завершальному етапі Другої світової війни та переходу контролю за її військовою сферою в руки США. Цей військово-політичний союз формувався на основі спільності національних інтересів сторін у боротьбі проти соціалістичних сил як у самій Японії, так і на Далекому Сході та у Південно-Східній Азії, а також національно-визвольного руху в АТР. За багаторічну історію існування між країнами були періоди зближення і роки конфліктів. Проте союзницька взаємодія показала свою життєздатність і продовжує свій розвиток у міжнародному масштабі.

Офіційно Японія пов'язана з США відносинами союзництва і співпраці, при цьому провідна роль в цьому альянсі належить Сполученим Штатам. Згідно з двосторонньою угодою безпеки, США беруть на себе відповідальність за оборону Японії від зовнішньої агресії, для чого містять на її території велику кількість своїх військових об'єктів, а також проводять на свій розсуд розміщення і переміщення військової техніки, озброєнь і персоналу. Американсько-японський військовий союз, незважаючи на наявні проблеми, продовжує досить динамічно розвиватися, він цінується як Вашингтоном, так і Токіо. Союз вигідний обом країнам: США мають велике угруповання військ в АТР у безпосередній близькості від Китаю та КНДР і непогано заробляють на постачанні в Японію своєї військової техніки, а японська сторона може розраховувати на певний захист від можливої агресії КНДР.

Зважаючи на важливість військово-політичної взаємодії США та Японії в АТР, актуальним є дослідження військового співробітництва Сполучених Штатів Америки з Японією в контексті американсько-китайської

взаємодії і суперництва в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні XXI ст. Адже Японія на сьогоднішній день є головним союзником США в АТР.

Об'єктом дослідження виступають відносини Японії та США.

Предметом дослідження є особливості військово-політичного союзу між Японією і США у XXI столітті.

Територіальні рамки дослідження включають території США та Японії, а також КНР, КНДР, Південної Кореї та Росії.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 2000 року (розробка нової концепції розміщення на японських островах американської ПРО «Петріот» і «Іджіс») до березня 2022 року (крайня подія – ухвалення японським парламентом угоди зі Сполученими Штатами щодо витрат японського уряду в розмірі 8 мільярдів доларів на розміщення американських військ в Японії). Варто зауважити, що хронологічні межі було дещо розширено та зроблено аналіз формування цього союзу з 1945 року (окупація Японії американськими військами, що спричинило за собою підписання «Японсько-американського договору (про гарантії) безпеки» в 1951 року).

Мета роботи полягає у характеристиці військово-політичного союзу між Японією і США у XXI столітті, визначенні проблем та перспектив його функціонування.

Відповідно до мети поставлені наступні **завдання**:

- розкрити стан наукової розробки проблеми та джерельну базу дослідження;
- проаналізувати понятійно-категоріальний апарат дослідження та охарактеризувати методологію дослідження військово-політичного союзу між Японією і США;
- розкрити трансформацію військово-політичного союзу між Японією і США у XXI столітті;
- дослідити основні напрямки співпраці США та Японії в межах військово-політичного союзу у XXI ст.

- розкрити зовнішньополітичну стратегію Китаю щодо моделі американсько-японської взаємодії;
- визначити проблеми та перспективи розвитку військово-політичного союзу США та Японії у XXI ст.

Новизна даної роботи полягає в тому, що дане дослідження є спробою комплексного дослідження особливостей розвитку та функціонування військово-політичного союзу між Японією і США у XXI столітті.

Практичне значення полягає в тому, що дана робота може бути використана як основа для подальшого дослідження військово-політичного союзу між Японією і США. Матеріали магістерської роботи можуть мати певну цінність для подальшого використання викладачами, аспірантами та студентами в науково-дослідницьких та навчальних цілях, зокрема при вивченні курсів «Міжнародні відносини та світова політика», «Сучасні тенденції міжнародних відносин».

Апробація результатів дослідження. Частина теоретичних положень та висновків цього дослідження знайшла своє відображення у доповіді на Міжнародній науково-практичній конференції «Ольвійський форум-2022: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» (Миколаїв, червень 2022).

Публікації. За темою дослідження було опубліковано 2 праці, з них 1 стаття у науковому виданні та 1 – матеріали конференцій.

Структура роботи відбиває поставлені перед дослідженням цілі та завдання. Загальний обсяг її становить 99 сторінок, з них основного тексту – 87 сторінок. Магістерська робота складається зі вступу, 3 розділів, 8 підрозділів, висновків, посилань, списку використаних джерел та літератури (111 найменувань українською, російською, японською та англійською мовами).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО СОЮЗУ США ТА ЯПОНІЇ У ХХІ ст.

1.1. Стан наукової розробки теми дослідження та джерельна база

Використану в роботі літературу можна класифікувати за територіальним критерієм: праці вітчизняних науковців, праці японських та твори західних учених.

Серед групи українських науковців варто виокремити роботу О. Васильченка¹, в якій розкрито еволюцію військово-політичного союзу між Японією та США.

Також заслуговує на увагу робота українських дослідниць І. Тихоненко та К. Железко², яка подає аналіз впливу «окінавського» фактору на японсько-американські відносини. У цій роботі розглядаються проблеми американської військової присутності в Японії, аналізується спільна діяльність Японії і США по переміщенню американських військових об'єктів з острова Окінава. Цікавим є висвітлення впливу «Окінавського» фактору на відставку з поста прем'єр-міністра Японії лідера Демократичної партії Ю. Хатоями, зокрема через конфлікт навколо авіабази ВМС США «Футенма». Автори дійшли висновку про важливість військової присутності США у Японії для обох держав, а існування конфлікту навколо бази «Футенма» матиме більше вплив на внутрішньополітичну ситуацію в Японії, аніж на відносини з Вашингтоном.

¹ Васильченко О. Методом спроб і помилок: стратегічний союз Японії та США на шляху до вирішення проблем безпеки у Східній Азії // Політичний менеджмент : наук. журнал / Голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. 2012. № 4-5. С. 282-288.

² Тихоненко І. В. Железко К. О. «Окінавський» фактор в японсько-американських відносинах // Молодий вчений. 2018. № 5(2). С. 573-576. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_5%282%29__52

Група японських вчених представлена роботами А. Кавасакі та С. Нахорі³, Н. Ямагучі⁴ та Х. Ву⁵, в яких розкрито окремі аспекти та ключові проблеми у співробітництві Японії та США.

Варто виокремити спільну роботу японського науковця Ю. Тацумі та американської дослідниці П. Кеннеді, в якій підкреслено, що американсько-японський альянс був наріжним каменем Індо-Тихоокеанського регіону протягом десятиліть змін, але він також розвивався, щоб йти в ногу з часом. Альянс виріс із пакту, орієнтованого на безпеку з фокусом на взаємній обороні, до партнерства, яке охоплює регіональну безпеку та процвітання, співпрацю з пандемії та зміни клімату, зобов'язання відстоювати права людини та цінність співпраці з іншими союзниками. та партнерами по всьому світу⁶.

Японський дослідник М. Хіяші у своїй роботі відзначає, що посилення американсько-японського альянсу безпеки дасть значну перевагу не лише Японії, а й США та іншим азійським державам, оскільки це посилить стратегію «Поворот до Азії», яка дає змогу США підтримувати балансу з Китаєм, щоб впоратися з зростаючою загрозою Північної Кореї та підтримувати порядок безпеки в усьому Тихоокеанському регіоні. Також вчений підкреслює, що Японія розпочала шлях до більш збалансованого альянсу, незважаючи на ескалацію напруженості всередині країни, оскільки посилення альянсу безпеки є єдиним реалістичним варіантом для Японії, яка залежала від Сполучених Штатів у своїй обороні. Крім того, покращення альянсу з Японією в галузі безпеки забезпечить Сполученим Штатам значну

³ Kawasaki A., Nahory C. Japan's Decision on Collective Self-Defense in Context // *The Diplomat*. 2014. Oct. 3. URL: <http://thediplomat.com/2014/10/japans-decision-on-collective-selfdefense-in-context/>

⁴ Yamaguchi N. The Sino-Japanese Relationship and Its Implications for Regional Security in East Asia // *American Foreign Policy Interests*. 2015. Vol. 37, № 5–6. P. 288–295.

⁵ Wu X. Cooperation, Competition and Shaping the Outlook: The United States and China's Neighbourhood Diplomacy // *International Affairs*. 2016. Vol. 92, № 4. P. 849–867

⁶ Tatsumi Y., Kennedy P. U.S.-Japan Alliance Cooperation in the Post-Pandemic World / Stimson/ URL: <https://www.stimson.org/2022/u-s-japan-alliance-cooperation-in-the-post-pandemic-world/>

перевагу, оскільки нація протистоїть новітній могутності Китаю та боротися з північнокорейською загрозою⁷.

Серед західних науковців слід виокремити праці Д. Енвала, Ш. Сміт, М. Дж. Гріна, Д. Блер та М. Хіронаки та інших.

Науковець Д. Енвал у своїй роботі розглядає значення Окінави для альянсу США та Японії - «ефект Окінава» - з точки зору стратегічної узгодженості альянсу. Вивчаючи історію базування після «холодної війни», вчений стверджує, що проблема Окінави підірвала стратегічну ефективність альянсу⁸.

Дослідниця Ш. Сміт проводить аналіз складних і крихких тристоронніх відносин США, Японії та КНР та виокремлює варіанти для всіх трьох сторін щодо покращення їхніх зв'язків один з одним⁹.

У своїй роботі М. Дж. Грін відзначає, що американсько-японський альянс залишається найважливішим якорем японської безпеки. Якщо Японія відійде від цього союзу, то це буде тому, що Америка зазнала невдачі як союзник. Але, на його думку, це є малоімовірним, враховуючи спільні інтереси обох націй щодо спрямування Китаю до більш позитивної світової ролі та запобігання ядерному прориву Північної Кореї. Альянс також не залежить від регіональної невизначеності чи загроз лише японським інтересам. Японія та США поділяють спільні інтереси у силі неоліберального міжнародного порядку, який так багато приніс японській демократії та економічному зростанню¹⁰.

⁷ Hiyashi M. The Future Prospects of the U.S.-Japan Security Alliance: A Two-Handed Strategy // POLS Graduate Research. 2017. URL: <https://www.e-ir.info/2017/10/14/the-future-prospects-of-the-u-s-japan-security-alliance-a-two-handed-strategy/>

⁸ Envall D. The Okinawa «Effect» in US–Japan Alliance Politics // Asian Security. Volume 11, Issue 3. 2015. Issue 3. P. 225-241. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14799855.2015.1111339>

⁹ Smith S. Asia's Great Powers and Regional Stability: A New Trilateral Dynamic Between the United States, China and Japan // American Foreign Policy Interests. 2015. Vol. 37, № 5-6. P. 303-310.

¹⁰ Green M. J. The US-Japan alliance a brief strategic history // Asian governments and legal systems. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:HsmX5hqQogIJ:https://>

Американські науковці М. Фукс та Х. Лі відзначають, що нові адміністрації в Сполучених Штатах і Японії повинні зміцнити альянс і підтвердити його цінність в Азії та за її межами, щоб подолати серйозні виклики. Також дослідники справедливо підкреслюють, що задля підтримування миру на Корейському півострові, Сполучені Штати, Японія та Південна Корея повинні працювати разом¹¹.

Д. Блер та М. Хіронака відзначають, що наслідком ядерного арсеналу Північної Кореї є тиск на розширене американське стримування від імені Республіки Корея та Японії. Із потужними силами США, які базуються в Східній Азії, а також десятками тисяч американських громадян, будь-яка ядерна атака на Республіку Корея та Японію викликає незадоволення американців, викликаючи негайну відплату. Науковці підкреслюють, що Сполучені Штати, Японія та Корея повинні переоцінити, чи сильне американське розширене стримування у Східній Азії, чи потрібні додаткові заходи¹².

Дослідники Л. Мейзленд та Н. Ченг вказують, що Альянс з Японією протягом десятиліть був наріжним каменем політики безпеки США у Східній Азії. Тепер роль Японії у глобальній безпеці зростає, оскільки зростають виклики з боку Китаю та Північної Кореї. Створений після Другої світової війни, американсько-японський альянс безпеки як ніколи важливий для інтересів обох країн в Азії. Останніми роками більш наполегливий Китай, Північна Корея з ядерною зброєю та інші виклики

www.asianstudies.org/wp-content/uploads/the-us-japan-alliance-a-brief-strategic-history.pdf &cd=19&hl=ru&ct=clnk&gl=ua

¹¹ Fuchs M., Lee H. 5 Priorities for the U.S.-Japan Alliance in 2021 / Center for American Progress. URL: <https://www.americanprogress.org/article/5-priorities-u-s-japan-alliance-2021/>

¹² Blair D., Hironaka M. The North Korean Nuclear Test and the US-Japan Alliance // The Diplomat. 2016. Jan. 24. URL: <http://thediplomat.com/2016/01/the-north-korean-hydrogen-bombtest-and-the-us-japan-alliance/>

підштовхнули альянс до внесення історичних коректив, включаючи підвищення ролі японських військових¹³.

Також можна сказати і про роботи російських науковців, особливо варто відзначити роботу К. Муратшиної¹⁴, в якій детально розкрито особливості військово-політичного союзу Японії та США. Дослідниця аналізує перебіг та особливості військового співробітництва Сполучених Штатів Америки з Японією у контексті американсько-китайської взаємодії та суперництва в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (АТР) у другому десятилітті ХХІ ст. та простежує військову співпрацю з Японією з 2010-го по 2017 р. за двох американських президентів: Б. Обама та Д. Трампа, а також розкриває реакцію Китайської Народної Республіки. К. Мурташина наголошує, що Японія сьогодні є головним союзником США в АТР.

Також треба відзначити праці О. Пармонова¹⁵, Д. Стрельцова¹⁶ та А. Соломенцевої¹⁷, де зокрема, розкрито «китайське» питання у відносинах США та Японії.

Дослідник О. Пармонов відзначає, що у 2014 р. уряд С.Абе скасував заборону на експорт озброєнь і змінив інтерпретацію японської конституції, розширивши право на самооборону до можливості участі в захисті союзників, які зазнали військового нападу. Ці ініціативи, на думку вченого, дозволять Японії та США здійснити перегляд керівних принципів співпраці в оборонній сфері з метою адаптації альянсу до умов так званої «сірої зони безпеки». Водночас підвищується значущість Токіо як потенційного

¹³ Maizland L., Cheng N. The U.S.-Japan Security Alliance / Council on Foreign Relations. November 4, 2021. URL: <https://www.cfr.org/background/usa-japan-security-alliance>

¹⁴ Муратшина К. Г. Военное сотрудничество США с Японией как одна из причин противоречий в американо-китайских отношениях // Вестник Омского университета. Серия «Исторические науки». 2018. № 1 (17). С. 185–198.

¹⁵ Пармонов О. Г. Японо-американская ПРО – фактор изменений базовых принципов политики Токио в области безопасности // Япония в поисках новой глобальной роли. Москва : Восточная литература, 2014. С. 109-126.

¹⁶ Стрельцов Д. В. Некоторые приоритеты внешнеполитического курса второго кабинета С. Абэ // Япония в поисках новой глобальной роли. Москва: Восточная литература, 2014. С. 35–52.

¹⁷ Соломенцева А. «Китайский вопрос» в отношениях США с союзниками // Международные процессы. 2016. № 3. С. 112–125.

партнера для країн, які поділяють його погляди на можливі джерела загроз для регіональної безпеки¹⁸.

У своїй статті А. Лисиця вказує, що співпраця між Японією та США відповідає стратегічним інтересам обох держав, унаслідок чого спільна кооперація у сфері безпеки продовжить свій розвиток у найближчому майбутньому. Проте існує низка негативних факторів у двосторонніх відносинах, що можуть позначитися на перспективності японсько-американського альянсу¹⁹.

В. Швидько та Є. Ключова відзначають, що зберігаючи в незмінній якості тісний військово-політичний союз зі США і визнаючи безумовне лідерство останніх при визначенні стратегічного курсу та пріоритетних завдань, Японія все активніше просуває власний порядок денний регіональної політики та бачення національних інтересів.

Головним завданням її уряду, очолюваного Синдзо Абе, є свого роду політичний ребрендинг Японії як не обтяженої негативною історичною спадщиною «нормальної» країни з великим зовнішньополітичним інструментарієм і ясно вираженими регіональними інтересами. Це завдання визначає і нові акценти у практиці двосторонніх японо-американських відносин у сфері безпеки, при вирішенні регіональних політичних проблем та у регулюванні торговельно-інвестиційних зв'язків. При цьому двосторонні відносини розглядаються Японією як комплексне явище, в якому одні його елементи можуть використовуватися як інструмент або засіб розміну для пошуку рішень по інших. США, зі свого боку, зосереджені на задачі збереження своєї колишньої ролі безумовного лідера, намагаючись нейтралізувати спроби Японії вийти за межі колишньої ієрархії та перевести

¹⁸ Парамонов О. Г. Изменение базовых принципов оборонной политики Токио: причины и возможные последствия // Япония. Ежегодник. 2014. Т. 43. С. 28-43.

¹⁹ Лисица А.Ю. Проблемы японо-американского сотрудничества в сфере безопасности на современном этапе // Международная научная студенческая конференция «Место Азиатско-Тихоокеанского региона в современных международных отношениях: проблемы безопасности и перспективы развития» :Сборник статей. 2017.С. 111-116

відносини в режим обміну поступками та оптимізації складного мережевого балансу²⁰.

На думку дослідників В. Швидько та Є. Ключова, особливістю періоду після зміни президентської адміністрації США у 2017 р. стало обнулення колишнього інерційного консенсусу щодо бажаності подальшої лібералізації міжнародної торгівлі та інвестицій на основі багатосторонніх угод та структур глобального та регіонального масштабу. Як і інші країни, Японія зіткнулася з наполегливим бажанням адміністрації Д. Трампа піти від них на користь двосторонніх домовленостей про керовану та збалансовану торгівлю. Її уряд був змушений поступитися тиском США і розпочати переговори про укладання двосторонньої торгової угоди, покликаної зменшити нерівновагу товарних потоків політико-адміністративними заходами, головним чином японської сторони²¹.

Джерельна база дослідження. Матеріали, використані при написанні роботи, умовно можуть бути поділені на кілька груп.

До першої групи джерел автор відносить офіційні документи глав держав та урядів та міжнародних організацій, зокрема, це Конституція Японії²², Договір між Японією та США 1952²³ року, Звіт Дослідницької служби Конгресу для Конгресу США щодо відносин США та Японії у 2021 році²⁴ тощо. До другої групи увійшли виступи, інтерв'ю політичних та державних діячів (Б.Обами, Х. Клінтон)²⁵.

²⁰ Швидько В.Г., Ключова Е.А. Япония и США: сравнительный анализ новых подходов к двусторонним отношениям // Сравнительная политика. 2020. № 11(1). С. 75.

²¹ Там само. С. 76.

²² The Constitution of Japan // Prime Minister of Japan and His Cabinet. URL: http://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html

²³ Treaty of Peace with Japan // United Nations Treaty Series 1952 (reg. no. 1832). Vol. 136. P. 45-164. URL: <http://www.taiwandocuments.org/>

²⁴ Japan-U.S. Relations: Issues for Congress. Updated April 6, 2021 / Congressional Research Service. URL: <https://sgp.fas.org/crs/row/RL33436.pdf>.

²⁵ Clinton H. America's Pacific Century // Foreign Policy. 2011. Oct. 11. URL: <http://foreignpolicy.com/2011/10/11/americaspacific-century/>; Joint Press Conference with President Obama and Prime Minister Abe of Japan // The White House. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/04/24/joint-pressconference-president-obama-and-prime-ministerabe-japan>; Remarks by President Obama and Prime

Третя група представлена офіційною інформацією із сайтів урядів та організацій²⁶. *Четверта група* представлена публікаціями ЗМІ²⁷.

Отже, літературно-наукова основа є достатньою для магістерської роботи. На думку автора, праці українських та зарубіжних учених є досить важливими для вивчення особливостей військово-політичного союзу між Японією і США. Слід зауважити, що вітчизняні науковці недостатньо уваги приділяють даному питанню.

Minister Abe of Japan After Bilateral Meeting // The White House. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/02/22/remarks-president-obama-and-prime-ministerabe-japan-after-bilateral-mee>; Remarks by President Obama and President Xi Jinping of the People's Republic of China After Bilateral Meeting // The White House. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-pressoffice/2013/06/08/remarks-president-obama-andpresident-xi-jinping-peoples-republic-china>

²⁶ The U.S.-Japan Security Alliance // Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/backgrounders/us-japan-security-alliance>

²⁷ США сколачивают азиатскую ПРО // Голос России. URL: http://rus.ruvr.ru/2012_05_24/75819513/; США «возвращаются в Азию» // Жэньминь жибао. 2010. 28 окт. URL: <http://russian.people.com.cn/95181/7180282.htm>; Япония утвердила новый план развития ВС // Росбалт. URL: <http://www.rosbalt.ru/2010/12/17/801739.html>; Японцы пожаловались в ООН на американскую военную базу в Окинаве // Вести.ru. URL: <http://www.vesti.ru/doc.html?id=2667230>; ВВС Китая и Таиланда начали совместные учения «Удар сокола – 2017» // Жэньминь жибао. 2017. 18 авг. URL: <http://russian.people.com.cn/n3/2017/0818/c31521-9256931.html>; China Secretly Tested an Anti-Satellite Missile // The Diplomat. 2014. March 19. URL: <http://thediplomat.com/2014/03/china-secretlytested-an-anti-satellite-missile/>; China Sends Warships to Tanzania, as It Shifts Naval Focus to the Indian Ocean // The Epoch Times. 2016. June 1. URL: <http://www.theepochtimes.com/n3/2080394-china-sendswarships-to-tanzania-as-it-shifts-naval-focus-tothe-indian-ocean/>; Full text: China's Policies on Asia-Pacific Security Cooperation // Сінхуа. 2017. 11 січня. URL: http://news.xinhuanet.com/english/china/2017-01/11/c_135973695.htm%3B; In Welcoming Shinzo Abe, Trump Affirms U. S. Commitment to Defending Japan // The New York Times. 2017. Feb. 10. URL: <https://www.nytimes.com/2017/02/10/world/asia/trumpshinzo-abe-meeting.html>; Others Must Now Follow China-US Climate Action, or Be Left in the Dust // South China Morning Post. 2016. Sept. 11. URL: <http://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/2018020/others-must-now-follow-china-usclimate-action-or-be-left>; Obama to Abe: China Raised Tensions over Senkakus // The Japan Times. 2013. March 4. URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2013/03/04/national/politics-diplomacy/obama-toabe-china-raised-tensions-over-senkakus/#.WlwwXlx2po>; Obama Assures Abe on Senkakus // The Japan Times. 2014. Apr. 24. URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2014/04/24/national/obama-tells-abe-security-treaty-covers-senkakus/>; *トランプ氏に同盟の価値をどう説くか* // Ніхон кейдзай сімбун. 2016. 16 листопада. URL: <http://www.nikkei.com/article/DGXXKZO09583620W6A111C1EA1000/>

1.2. Категоріальний апарат дослідження

Дане дослідження пов'язане з деякими науковими термінами та поняттями. Хочемо окремо зупинитися на таких поняттях як – зовнішня політика, зовнішньополітична доктрина, зовнішньополітична стратегія, військово-політична співпраця, військово-політичний союз.

Однією з головних сфер діяльності держави як міжнародного актора є розробка й практична реалізація її *зовнішньої політики*. Під останньою зазвичай розуміють систему дій міжнародного актора, які спрямовані на забезпечення впливу на поведінку інших суб'єктів міжнародних відносин та адаптацію власної поведінки до наслідків процесів, що відбуваються у міжнародній системі на регіональному і на глобальному рівнях²⁸.

Зовнішня політика держави як головного міжнародного актора має характер комплексної зовнішньополітичної діяльності, а не зводиться до окремих реактивних акцій на зміни в структурі міжнародних відносин. В основу зовнішньополітичної діяльності покладено стратегію поведінки держави у міжнародному середовищі. Така стратегія може бути формалізованою (міститися у певному нормативно-правовому акті) або не формалізованою – такою, що не закріплена окремо, а впливає з кількох нормативно - правових актів та звичаїв, історичних традицій держави²⁹.

Поняття «зовнішня політика» повинно враховувати наявність як мінімум трьох якісно різних рівнів її осмислення: зовнішня політика як явище, конкретна зовнішня політика даної держави в певних умовах її формування та в певний період часу та зовнішня політика як процес її формування і здійснення (зовнішньополітичний процес), що передбачає наявність досить стабільної «технології». Зовнішня політика базується на численності координат. Серед них: внутрішньополітичне середовище, умови,

²⁸ Мальський М., Занько Ю., Мацяк М. Проблеми наукового дефініювання та особливості наукової інтерпретації поняття зовнішньої політики // Вісник Львів. унту. 2004. Вип. 11. С. 5.

²⁹ Чиркин В.Е. Основы сравнительного государственоведения. Москва; Юнион, 1997. С. 15.

ресурси, визначення її цілей та завдань, склад соціальних сил і груп, характер і зміст суспільних інтересів, ступінь підтримки всередині країни та інші.

Досить важливою проблемою дефініювання зовнішньої політики є проблема розуміння її взаємозв'язку з внутрішньою політикою держави. Оскільки зовнішня політика є діяльністю держави, вона не може бути відокремлена від політики внутрішньої, більш того, вона є похідною внутрішньої політики. Варто зазначити, що зовнішня політика може полегшити внутрішньополітичні суперечності, але не в змозі самотійно їх вирішити.

Зміст зовнішньої політики є багатограним. Це пояснюється тим, що політика не може діяти автономно, у рафінованому вигляді, вона не може існувати у відриві від галузей та форм буття людей, яким не притаманні чисто юридичні засоби. Зміст політики, об'єктивно обумовлений волею народу (громадянського суспільства), фактично опосередковується його повноважним інституційним представником – державою. Це зумовлено тим, що значна частина внутрішньої і зовнішньої політики держави регулюється за допомогою права, законотворчого процесу, винесенням політико-правових рішень, впроваджується в нормативній формі та спирається на міжнародно-правові принципи. У цілому зовнішня політика залежить від ступеня адаптації держави до середовища, в якому діють подібні до неї, кожна з яких керується переважно власними національними інтересами³⁰.

За своїм функціональним змістом, зовнішня політика покликана реалізувати соціальні інтереси в їхніх індивідуальному, корпоративному та універсальному аспектах, а також у субнаціональному, національному, регіональному і глобальному вимірі. У теорії міжнародних відносин більшість дослідників схиляється до визнання діалектичного характеру взаємодії внутрішньої й зовнішньої політики державних акторів, конкретний стан якої залежить від статусу цього суб'єкта міжнародних

³⁰ Теория международных отношений: Хрестоматия / Сост., науч. ред. и коммент. П.А. Цыганкова. Москва, 2002. С.36.

відносин³¹.

Значний вплив на такий підхід справили висунуті Дж. Розенау ще в 1969 р. ідеї про роль соціально-економічних і культурних чинників у поясненні міжнародної поведінки урядів, про «зовнішні» джерела, що можуть мати суто «внутрішні» події, процеси та ін.³². Зовнішня політика покликана реалізовувати національні інтереси держави на світовій міжнародній арені. У цій діяльності відповідні державні органи спираються на зовнішньополітичну доктрину.

Важливим для нашого дослідження є такі наукові категорії, як «зовнішньополітична доктрина» та «зовнішньополітична стратегія», на яких власне і засновується військово-політичний союз США та Японії.

Формування зовнішньополітичної доктрини є багаторівневим процесом, який визначає поведінку держави на міжнародній арені. Залучення до вироблення зовнішньополітичної доктрини широкого кола суб'єктів (державної влади, інститутів громадянського суспільства) та демократичність даного процесу сприяє й легітимності та соціальній підтримці діяльності держави у сфері міжнародних відносин.

На думку В. Власова, зовнішньополітична доктрина являє собою систему науково обґрунтованих поглядів політичного керівництва країни на роль і місце зовнішньої політики держави в загальній системі її політики, на характер її використання з метою реалізації національно-державних інтересів, а також на способи, форми й методи її здійснення у взаємодії з іншими країнами на досить тривалу історичну перспективу. Інакше кажучи, зовнішньополітична доктрина держави відображає теоретикометодологічний рівень її зовнішньої політики, виступає в ролі теоретичного обґрунтування основних зовнішньополітичних пріоритетів і визначає ті межі, у рамках яких

³¹ Теория международных отношений: Хрестоматия / Сост., науч. ред. и коммент. П.А. Цыганкова. Москва, 2002. С.36.

³² Мальський М., Занько Ю., Мацяк М. Проблеми наукового дефініювання та особливості наукової інтерпретації поняття зовнішньої політики // Вісник Львів. унту. 2004. Вип. 11. С. 6.

зовнішня політика може змінюватися, змінювати напрямок без шкоди для досягнення найбільш істотних, корінних, національно-державних інтересів. При цьому в основі зовнішньополітичної доктрини, як правило, закладені теоретико-методологічні принципи певної філософської, ідеологічної або релігійної системи, що визначає характер політичної системи держави³³.

Зовнішньополітична доктрина відображає теоретико-методологічний рівень зовнішньої політики держави, визначаючи базові положення, пов'язані з роллю й місцем зовнішньої політики держави в її загальній системі політики на досить тривалій історичний період. Внаслідок цього зміна зовнішньополітичної доктрини може бути викликана тільки принциповими змінами в системі національно-державних інтересів, що може бути наслідком корінних змін у системі політичних відносин усередині країни або на міжнародній арені³⁴.

У свою чергу, зовнішньополітична стратегія становить систему практичних заходів держави з метою досягнення цілей зовнішньої політики, а також систему теоретичних положень, якими вони регулюються. Зовнішньополітична стратегія закріплюється у системі державних нормативно-правових документів, що включають зовнішньополітичну доктрину, військово-політичну доктрину, концепцію національної безпеки та ін. В інших випадках вона не оформлена державними актами, натомість є системою принципів, що регулюють діяльність державних органів і посадових осіб у зовнішньополітичній сфері.

У зовнішньополітичній стратегії обов'язково відбиваються основні групи національних інтересів, а також зовнішньополітичних цілей і засобів їхнього досягнення, визначається і співвідношення всіх згаданих елементів. Зовнішньополітична стратегія регулює застосування державними органами засобів зовнішньої політики (дипломатичних, військових, фінансово-

³³ Власов В.Г. Зміст і механізми зовнішньої політики сучасної держави // Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». 2015. № 8. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2570

³⁴ Там само.

економічних тощо) з поясненням доцільності їх використання, визначає ієрархію зовнішньополітичних цілей держави в її міжнародній діяльності³⁵.

Переходячи до тлумачення ключових категорій дослідження, слід відзначити, що сутність міжнародного військового партнерства як важливого компонента оборонної політики держави та складника системи міжнародних відносин визначається тим, що воно охоплює відносини між державами у військовій сфері та є спрямованим на розв'язання питань національної безпеки. Його зміст залежить від сумісності державних інтересів різних суб'єктів, погодженості політичних курсів керівництва країн.

Структура міжнародного військового партнерства охоплює такі головні сфери взаємних інтересів держав-партнерів, як воєнно-політична, воєнно-технічна, воєнно-стратегічна. Для всіх перелічених складників міжнародного військового співробітництва визначальними моментами є: узгодження військових доктрин, координація спільних заходів для підтримки миру, узгодження військових планів і напрямків будівництва збройних сил, узгодження засобів взаємодії, планування заходів щодо надання взаємної допомоги та координації військової політики, обмін інформацією щодо аналізу та оцінки стратегічної ситуації.

Військово-політичне співробітництво реалізує державну політику у сфері безпеки й оборони, заходи щодо інтеграції, зміцнює довіру, партнерські відносини та взаємовигідні контакти і забезпечує виконання міжнародних зобов'язань певної держави у військовій сфері.

Ключовою проблемою військово-політичного партнерства постає прагнення кожної держави, що бере участь у співробітництві, збільшити рівень власної захищеності за рахунок допомоги союзників, з одного боку, та зменшити ступінь обмеження автономності власних дій, що походить із зобов'язань, прийнятих на себе відносно союзників, з другого боку. Відтак для кожної держави участь у військово-політичних союзах насамперед

³⁵ Цыганков П. А. Международные отношения : учеб. пособие. Москва: Новая шк., 1996. С.56-57.

визначається ступенем зовнішньої загрози: поразка ворога або зниження рівня конфронтації з ним може призвести до втрати зацікавленості в подальшій участі у союзі. Для військово-політичного співробітництва, що має місце під час війни, спільні зусилля у веденні та забезпеченні бойових дій є провідним завданням, а припинення існування останніх зазвичай збігається із завершенням війни³⁶.

Основою військового партнерства між демократичними країнами є задекларовані спільні цінності та інтереси, прагнення до мирного співіснування і, як наслідок, – вирішення конфліктів невоєнним шляхом. Міжнародне військове партнерство для демократичних держав стає засобом захисту від недемократичних режимів, схильних до агресивних дій³⁷.

Міжнародне військове партнерство охоплює низку питань: відносини двосторонньої та багатосторонньої дипломатії; укладання різного роду союзів і угод, які передбачають взаємну координацію політичних ліній з метою спільного врегулювання конфліктів; забезпечення загальної безпеки або вирішення інших питань, що становлять спільний інтерес для всіх сторін-учасниць; обмін досвідом у модернізації збройних сил; взаємодопомога у розвитку обороннопромислового комплексу та військової освіти³⁸.

Міжнародне військове партнерство базується на системі загальних та спеціальних принципів. Загальні принципи утворюють базовий рівень, на якому ґрунтується вся система відносин держав у військовій сфері й який включає: принцип суверенної рівності (рівноправності) держав; принцип невтручання у внутрішні справи держави; принцип територіальної цілісності держав; принцип непорушності державних кордонів; принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань; принцип заборони застосування сили чи погрози силою; принцип співробітництва держав;

³⁶ Джус О. А. Міжнародне військове партнерство та його роль у забезпеченні державного суверенітету України : автореф. дис. ...канд. політ. наук. Київ, 2018. С. 8-9.

³⁷ Там само. С. 10.

³⁸ Джус О. А. Міжнародне військове партнерство та його роль у забезпеченні державного суверенітету України : автореф. дис. ...канд. політ. наук. Київ, 2018. С. 12.

принцип поваги прав і основних свобод людини; принцип рівноправності й самовизначення народів та націй.

Міжнародне військове партнерство передбачає спільне вирішення країнами-партнерами таких завдань: з'ясування спільних загроз національній та колективній безпеці; визначення можливості, необхідності, меж застосування військової сили для досягнення певних політичних цілей; встановлення кількісних та якісних характеристик необхідної і достатньої коаліційної (об'єднаної) військової сили; регламентування порядку застосування можливостей військової організації коаліції, шляхів використання військової сили, способів забезпечення військової безпеки, а за потреби – військового впливу на противника або носія загрози для дотримання міжнародного миру і безпеки³⁹.

За визначенням М. Юрія, військово-політичний союз - це об'єднання двох або більше держав з метою спільних дій у розв'язанні політичних, економічних і військових проблем. Військово-політичні союзи створюються для досягнення певних військово-політичних цілей, захисту спільних інтересів на міжнародній арені: підготовки війни чи запобігання останній, ескалації агресії чи її відвернення; забезпечення глобальної, регіональної або національної безпеки⁴⁰.

Також слід сказати і про таку категорію, як «військово-політичний блок», під яким варто розуміти союз кількох держав, створений для колективної оборони або ж для ведення бойових дій проти спільного ворога. Створення блоку може також мати на меті співпраці з політичних та економічних питань між його членами. Ступінь цієї співпраці і взаємної інтеграції для кожного подібного союзу індивідуальна. Домовленості можуть передбачати спільні дії тільки при виникненні конкретної військової

³⁹ Джус О. А. Міжнародне військове партнерство та його роль у забезпеченні державного суверенітету України : автореф. дис. ...канд. політ. наук. Київ, 2018. С. 13.

⁴⁰ Юрій М. Ф. Політологія. Київ: Дакор., 2004. С. 86.

небезпеки або ж припускати тісний контакт у всіх сферах навіть у мирний час⁴¹.

1.3. Методологія дослідження військово-політичного союзу США та Японії у XXI ст.

При дослідженні теми курсової роботи автор виходить з того, що методологія дослідження – це система принципів і засобів організації та побудови теоретичної та практичної діяльності. Методологічну основу даного дослідження становить система загальноісторичних та загальнонаукових методів. Методологічну основу дослідження обрано відповідно до визначеної мети та поставлених завдань.

Серед основних принципів пізнання, яких дотримувався автор при написанні курсової роботи, слід виділити такі:

Принцип детермінізму висвітлює причинну зумовленість соціальних явищ економічними й політичними факторами, що визначають стан суспільних відносин, специфіку їх формування і прояву. Так, щодо дослідження, то це означає вивчення об'єктивних та суб'єктивних чинників, що впливають на військово-політичний союз США та Японії у XXI ст.

Принцип об'єктивізму, що став основою дослідження. Його досягнення стало можливим завдяки використанню широкої джерельної бази, значної кількості внутрішньополітичних документів і документів міжнародних організацій, що дає змогу автору позбавитися суб'єктивного сприйняття⁴².

Принцип наукової неупередженості, який вимагає безстороннього ставлення до історичних фактів, використання усіх наявних джерел і оцінок в процесі дослідження і формулювання власних висновків.

⁴¹ Військово-політичні блоки: історія та мета створення / agromassidayu. URL: <https://ukr.agromassidayu.com/voenno-politicheskie-bloki-istoriya-i-celi-sozdaniya-news-333098>

⁴² Райзберг Б.А. Диссертация и ученая степень – пособие для соискателей. Москва: ИНФРА, 2002. С.117.

Принцип усебічності і наступності, що враховує наукові надбання попередників, увесь спектр їхніх оцінок і позицій для формулювання власних висновків на основі аналізу максимально можливого кола джерел і наукової літератури⁴³

Принцип загального зв'язку і взаємозалежності вимагає дослідження об'єкту як єдиного цілого із узгодженим функціонуванням із сукупність усіх елементів, які знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності один від одного і які утворюють певну цілісність, певну єдність⁴⁴. Даний принцип дозволяє охарактеризувати роль і місце військово-політичного партнерства США та Японії в зовнішній політиці обох держав.

Підійти до вивчення військово-політичного союзу США та Японії у XXI ст. із сучасних наукових позицій дає змогу діалектичний підхід, що охоплює загальні особливості розвитку будь-яких явищ і сприяє об'єктивному вивченню рушійних сил міжнародних процесів. Діалектичний підхід полягає у сприйнятті міжнародних відносин як «динамічної системи, що перебуває в стані руху та розвитку, зумовленому її внутрішніми суперечностями, у постійній зміні форм і типів»⁴⁵.

Принцип історизму є способом вивчення явищ в їх виникненні та розвитку, в їх зв'язку з конкретними умовами. Дотримання цього принципу означає розгляд історичних явищ в саморозвитку, тобто допомагає встановити причини їх зародження, виявити якісні зміни на різних етапах, зрозуміти, на що перетворилося дане явище в ході діалектичного розвитку. Це дає можливість вивчити будь-яке явище з моменту виникнення і простежити весь процес його розвитку в історичній ретроспективі. Даний принцип передбачає вивчення минулого з урахуванням конкретно-історичної

⁴³ Райзберг Б.А. Диссертация и ученая степень – пособие для соискателей. Москва: ИНФРА, 2002. С.117-118.

⁴⁴ Сумець О.М. Принцип системності. // Навчальні матеріали онлайн. 2015. URL: https://pidruchniki.com/1944092850459/marketing/printsip_sistemnosti

⁴⁵ Герасимчук Т.Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин // Український історичний журнал. 2006. № 5. С. 186-199. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_5_186

обстановки відповідної епохи, у взаємозв'язку і взаємообумовленості подій, з точки зору того, як, в силу яких причин, де і коли виникло те чи інше явище, який шлях воно пройшло, які оцінки давалися йому на те чи іншому етапі розвитку. Принцип історизму допоміг під час дослідження формування та трансформації військово-політичного союзу між Японією та США.

Термінологічний принцип використовується для дослідження історії термінів і позначуваних ними понять, розробку або уточнення змісту та обсягу понять, встановлення взаємозв'язку і субординації понять, їх місця в понятійному апараті теорії, на базі якої базується дослідження. Даний принцип є найголовнішим серед дослідження понятійно-категоріального апарату курсової роботи, зокрема визначення поняття «військово-політичний союз».

Принцип системності передбачає розгляд об'єкта дослідження як складної динамічної системи. Під системою розуміється сукупність елементів, що знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності один від одного і які утворюють певну цілісність, певну єдність. Застосування системного принципу дало оцінити та визначити сучасну роль військово-політичного союзу США та Японії в зовнішній політиці обох держав.

Проблемно-хронологічний принцип викладу матеріалу водночас передбачає розподіл теми на ряд проблем, кожна з яких розглядається в хронологічній послідовності історичних фактів і розкриває складові компоненти дослідження. Виходячи з цього, у роботі в хронологічному порядку аналізуються особливості формування та функціонування військово-політичного союзу США та Японії.

Принцип загального зв'язку і взаємозалежності вимагає дослідження об'єкту як єдиного цілого із узгодженим функціонуванням із сукупність усіх елементів, які знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності один від одного і які утворюють певну цілісність, певну єдність⁴⁶. Даний принцип

⁴⁶ Сумець О.М. Принцип системності. // Навчальні матеріали онлайн. 2015. URL: https://pidruchniki.com/1944092850459/marketing/printsip_sistemnosti

дозволяє охарактеризувати роль і місце військово-політичного партнерства США та Японії в зовнішній політиці обох держав.

При дослідженні військово-політичного союзу США та Японії у XXI ст. важливим є використання системного підходу. Системний підхід полягає у сприйнятті міжнародних відносин як цілісної системи та у розумінні взаємозв'язаності й взаємообумовленості її структурних елементів. Він являє собою сукупність загальнонаукових методологічних принципів, які ґрунтуються на розгляді об'єктів як систем. Цими принципами є: необхідність виявлення залежності кожного елемента від його місця та функцій у системі; аналіз ступеня зумовленості поведінки системи особливостями її окремих елементів і властивостями її структури; необхідність дослідження механізму взаємодії системи та середовища; розуміння характеру ієрархічності даної системи тощо⁴⁷. Розгляд військово-політичного союзу США та Японії як цілісної системи дає можливість розглянути структуру та основні елементи такої взаємодії. Комплексний підхід у свою чергу дозволяє досліджувати багатофакторну проблему військово-політичного союзу США та Японії у XXI ст.

Використання інституційного підходу дало змогу окремо розглянути основні інститути, через які функціонує військово-політичний союз США та Японії у XXI ст.

Концептуальний підхід який передбачає та застосовує попередню розробку концепції дослідження, котрі визначають загальну спрямованість, послідовність та реалізацію дослідження⁴⁸. Головне призначення даного підходу полягає в пошуку визначального задуму, а також його аналізу. Концептуальний підхід допоміг автору в тому, що з початку, знайшов певну послідовність наявних концепцій дослідження для того, аби розробити план

⁴⁷ Герасимчук Т.Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин // Український історичний журнал. 2006. № 5. С. 186. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_5_186

⁴⁸ Марцин В.С., Н.Г. Міценко, Даниленко О.А. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. Ромус-Поліграф, 2002.С. 36.

курсвої роботи та ознайомитися більш докладніше з відповідною літературою та основними концептуальними положеннями теми дослідження.

Проблема методу є одним із найважливіших питань будь-якої науки, оскільки в підсумку йдеться про те, як отримати нове знання, як застосувати його в практичній діяльності. Питання про метод у кожній науці зводиться до вивчення способів і прийомів наукового пізнання реальності та особливостей їх практичного застосування. Такі знання акумулюються та систематизуються у межах особливого розділу будь-якої науки – методології.

Дослідження будувалося на основі синтезу різноманітних методів наукового пізнання. Відповідно до специфіки теми, мети і завдань, предмету і об'єкту дослідження у роботі застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи. Серед загальнонаукових автор пропонує виділити наступні:

метод індукції (узагальнення результатів спостережень) і дедукції (перехід у процесі пізнання від загального до одиничного)⁴⁹. Індукція – це метод пізнання, за яким із приватних фактів та явищ виводяться загальні принципи та закономірності, тобто при використанні цього методу логіка мислення розвивається від конкретного до загального. Дедукція – це метод пізнання, за допомогою якого приватні положення виводяться із загальних, тобто це метод переходу від загальних уявлень до приватних. Дедукція відрізняється від індукції прямопротележним рухом думки. Метод дедукції ґрунтується на загальному судженні⁵⁰. Ці методи надали змогу виокремити особливості формування та функціонування військово-політичного союзу США та Японії у ХХІ ст.;

– метод узагальнення (процес становлення загальних властивостей і ознак предметів) був використаний під час формування загальних висновків дослідження і висновків по розділам;

⁴⁹ Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 30.

⁵⁰ Папковская П.Я. Методология научных исследований. Минск: Информ-прес, 2006. С.58.

– метод групування (розчленування зібраної інформації на однорідні групи за суттєвими ознаками) надав автору змогу виділити групи джерельної бази, яка була використана для наукового дослідження, і класифікувати праці вітчизняних і закордонних науковців.

– аналіз – метод дослідження, сутність якого полягає у тому, що предмет дослідження розчленовується на складові частини і кожна із цих частин досліджується окремо. Синтез – цей метод дослідження є протилежним до аналізу і він дозволяє здійснювати об'єднання елементів (частин) об'єкта, який був розчленований у процесі аналізу, встановлюючи зв'язки між частинами і даючи можливість пізнати об'єкт дослідження як єдине ціле. Методи аналізу та синтезу взаємопов'язані. Зокрема, було використано метод аналізу та синтезу для дослідження особливостей військово-політичного союзу США та Японії у працях вітчизняних та зарубіжних вчених.

– Метод абстрагування передбачає розумове відволікання будь-якої властивості чи ознаки предмета від інших ознак, властивостей, зв'язків, з метою більш глибокого і детального вивчення предмета дослідження, через ізолювання його від впливу інших предметів, властивостей, ознак. Узагальнення – це метод наукового пізнання, за допомогою якого фіксуються загальні ознаки та властивості певного класу об'єктів та здійснюється перехід від одиничного до особливого та загального, від менш загального до більш загального. За допомогою даних методів автором було розкрито сутність поняття «військово-політичний союз», сформулював висновки роботи⁵¹.

Емпіричний рівень визначає параметри та дає загальну характеристику реальних міжнародних відносин, що є основою для виведення їх найважливіших закономірностей. На цьому рівні дослідження ґрунтується на

⁵¹ Герасимчук Т.Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин // Український історичний журнал. 2006. № 5. С. 186. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_5_186

описі та спостереженні і спрямоване на встановлення максимально об'єктивного знання про параметри досліджуваної реальності⁵².

Виділяють три групи методів наукового пізнання на емпіричному рівні.

– Перша група: загальні методи дослідження, або «методи аналізу ситуації», об'єднують найпростіші прийоми та способи пізнання міжнародних відносин (спостереження, аналіз документів, порівняння), що застосовуються багатьма науковими дисциплінами. Важливо, що саме вивчення документів дає змогу побачити важливі сторони динаміки міжнародних відносин, допомагає виявити основні положення, норми й завдання, що постають не тільки перед дослідниками, а й перед міжнародними акторами. На сучасному етапі наукового пізнання альтернативними є електронні джерела інформації та геоінформаційні системи.

– Друга група: експлікативні методи – група прийомів і способів дослідження, що мають аналітичний характер і відзначаються точністю й конкретністю. До них належать: контент-аналіз, івент-аналіз, когнітивне картування, метод індикаторів, статистичний метод.

– Третя група: конструктивні методи – пов'язані з ідеалізованим відтворенням реальності, до яких відносяться: експеримент, моделювання, прогнозування, дельфійський метод, побудова сценаріїв і системний метод⁵³.

Серед цих методів для дослідження військово-політичного союзу США та Японії у XXI ст. безумовно використовувався метод порівняльного політологічного аналізу, що надав змогу порівняти рівень співпраці між двома державами в різні періоди.

В процесі дослідження став у нагоді метод компаративного аналізу, який на основі порівняння офіційних документів дає змогу визначити загальні й відмінні риси культурної стратегії. Історично-порівняльний метод

⁵² Герасимчук Т.Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин // Український історичний журнал. 2006. № 5. С. 186. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_5_186

⁵³ Там само. С. 188.

продемонстрував динаміку розвитку військово-політичного союзу США та Японії у XXI ст. Метод контент-аналізу дозволяє визначити рівень реалізації військово-політичного партнерства на сучасному етапі.

Базовим методом дослідження став системний метод, який дозволяє розкрити явища реальності у їх взаємозв'язку, як цілісний механізм з усіма їх основними рисами, і, водночас, на основі цього простежити структурні зміни, виявляти їх зміст та еволюцію. Метод забезпечує системність всього дослідження, зумовлює не стільки загальність охоплення фактичного матеріалу, скільки структурно-цілісні дослідження. Системний метод дав можливість провести комплексне дослідження сутності який дав можливість провести комплексне дослідження особливостей військово-політичного союзу США та Японії у XXI ст.

Застосування статистичного методу дозволило підтвердити деякі факти конкретними цифрами щодо проблеми. Статистичний метод покладений в основу аналізу джерельного матеріалу довідкового і статистичного характеру. Використання великого за обсягом статистичного матеріалу, насамперед, показників співробітництва у військовій сфері, зумовили необхідність використання статистично-аналітичного методу, що дозволило простежити специфіку військово-політичного союзу США та Японії у XXI ст., оцінити окремі програми та проекти такої співпраці між двома державами.

Міжнародні відносини – це інтегрована наука, що об'єднала на новому рівні досягнення, окремі наукові напрямки, що не являються прямою сумою знань⁵⁴. Тому при її дослідженні для об'єктивності та достовірності результатів за необхідності доцільно використовувати конкретно наукові методи галузі дослідження. Конкретнонаукові методи, що використовуються для дослідження міжнародних відносин можна поділити на дві групи.

⁵⁴ Герасимчук Т.Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин // Український історичний журнал. 2006. № 5. С. 189. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_5_186

Методи першої групи базуються на характеристиках в часі та просторі, другої виявляють закономірності процесу розвитку.

Політичне прогнозування – наукове дослідження (передбачення) перспектив конкретного політичного суб'єкта, політичної ситуації та політичного процесу загалом⁵⁵. Розрізняють внутрішньополітичне та зовнішньополітичне прогнозування. Зовнішньополітичне прогнозування здійснює прогнози щодо суб'єктів, явищ і процесів у сфері міжнародних відносин і зовнішньої політики. Воно є джерелом всебічної інформації про загальну обстановку у світі, регіоні, країні, про тенденції, напрями розвитку і чинники, що стимулюють певні події, сприяє баченню нових можливостей суспільно-політичного розвитку. В прогнозуванні міжнародних відносин передусім зосереджуються на взаємовідносинах держав. Цей метод дав можливість зробити припущення щодо подальшого розвитку військово-політичного союзу США та Японії у XXI ст. та його значення для регіону.

Підсумовуючи викладене в другому розділі, слід зауважити, що задля дослідження особливостей військово-політичного союзу США та Японії у XXI ст. автор використав як загальні, так і конкретнонаукові принципи та підходи. Дана робота виконана на основі хронологічного, компаративного, інституційного та системного підходу з використанням принципів об'єктивізму, історизму, наукової неупередженості, наступності, тощо. При виборі методології автор користувався як загальними так і конкретними науковими методами на основі структурно-системного підходу.

Отже, можна зробити висновок, що серед основних принципів дослідження військово-політичного союзу США та Японії у XXI ст. слід виділити принципи детермінізму, об'єктивізму, наукової неупередженості, плюралізму, наступності, історизму. Серед основних підходів, що використовував автор, слід відзначити діалектичний, компаративний, системний та інституційний підходи.

⁵⁵ Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 30.

Отже, на основі викладеного у першому розділі автор приходиться до наступних висновків:

По-перше, літературно-наукова основа є достатньою для курсової роботи. На думку автора, праці українських та зарубіжних учених є досить важливими для вивчення військово-політичного союзу США та Японії у ХХІ ст. Слід зауважити, що вітчизняні науковці недостатньо уваги приділяють проблемі функціонування військово-політичного союзу США та Японії.

По-друге, під військово-політичним союзом варто розуміти об'єднання двох або більше держав задля спільних дій у розв'язанні політичних, економічних і військових проблем, досягнення певних військово-політичних цілей, захисту спільних інтересів на міжнародній арені та задля забезпечення глобальної, регіональної або національної безпеки.

По-третє, для дослідження особливостей військово-політичного союзу США та Японії у ХХІ ст. було використано як загальнонаукові, так і конкретно-наукові методи дослідження обраної теми. Зокрема автор звернувся до методів аналізу і синтезу, індукції та дедукції, узагальнення, групування, історичного методу, описового методу класифікації, тощо. Дослідницька робота виконана на основі системного, дедуктивного, індуктивного, хронологічного та термінологічного підходів. Методологічним підґрунтям даної роботи стали принципи історизму, системності, об'єктивності, багатофакторності, детермінізму та термінологічний принцип.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО СОЮЗУ МІЖ ЯПОНІЄЮ ТА США У ХХІ СТ.

2.1. Трансформація військово-політичного союзу між Японією та США у ХХІ ст.

До початку Другої світової війни двосторонні відносини між Японією і США не відрізнялися постійністю і коливалися від дружніх до конфронтаційних. Поштовх абсолютно нового періоду у відносинах між Японією і Сполученими Штатами стався одночасно з капітуляцією Японії в 1945 р і її окупацією де-юре союзницькими, а де-факто - американськими військами, що спричинило за собою підписання «Японсько-американського договору (про гарантії) безпеки» в 1951 р і його еволюцію в «Японсько-американський договір (про взаємне співробітництво і гарантії) безпеки» 1960 році. Цей документ ознаменував собою офіційний початок військово-політичного співробітництва двох держав і вплинув не тільки на характер внутрішньої і зовнішньої політики обох країн в АТР і їх співпраця, а й на світову ситуацію в цілому.

В середині 1970-х рр. японським урядом була неформально сформована і прийнята нова концепція «комплексного забезпечення національної безпеки», мається на увазі відмова від попередньої позиції «вичікування і залежності» і перехід до активної співпраці США на базі об'єднання трьох центрів капіталізму з підключенням до глобальної протидії світовій соціалістичній системі¹. Саме в цей період починається, по суті, новий етап у розвитку двосторонніх відносин між Японією і США, що, в першу чергу, проявилось в підвищенні рівня військово-політичного співробітництва і узгодженості в характері відносин з третіми державами.

¹ Панов А.Н., Пинаев Л.П. Военно-политические концепции правящих кругов Японии // Япония 1978: ежегодник. Москва : Наука, Главная редакция восточной литературы, 1979. С. 99.

Після поразки в Індокитаї США усвідомили неприємний для себе факт: вони не в змозі самостійно контролювати військово-політичну обстановку в АТР. В цей же час Білий дім згадав про своє союзника в регіоні, значення якого дещо знизилося в результаті поліпшення відносин з КНР. Першим, хто висловився про необхідність збільшення питомої ваги Японії в американсько-японському союзі, був відомий політолог Збігнєв Бжезинський, в той час займав пост радника президента з проблем національної безпеки. Він активно розкритикував позицію Токіо, звинувативши в ігноруванні безпеки не тільки власної країни, а й Азії в цілому².

З цього моменту і протягом другої половини 1970-х рр. США активно наполягали на збільшенні військової могутності Японії. Пояснювалося це, в першу чергу, тим, що Сполучені Штати не хотіли більше витратити величезні суми на підтримку безпеки і стабільності в АТР, але в той же час послаблювати свої позиції американцям також не хотілося³. Природно, кращим виходом в даній ситуації було вимагати від Японії поділу обов'язків в сфері безпеки при збереженні домінуючих позицій Сполучених Штатів.

Щоб надати союзу більш рівноправний характер, США вирішили провести зміни в області військової співпраці: за допомогою скорочення військового контингенту і озброєнь на території Японії переслідувалася мета спонукати Японію до самостійного нарощування військового потенціалу, в першу чергу військово-морського флоту⁴.

Варто відзначити, що багато японських політичних діячів з великим інтересом зустріли ідею про збільшення політичної ваги Японії в партнерстві з США.

Як відомо, з активізацією військово-силового тиску в 1980-х рр. на світову соціалістичну систему в зв'язку з введенням радянських військ до

² Алиев Р.Ш.-А. Внешняя политика Японии в 70-х - начале 80-х годов (теория и практика). Москва: Главная редакция восточной литературы, 1986. С. 170.

³ Арин О. А. Россия: ни шагу вперед. Москва : Эксмо, 2003. С. 55.

⁴ Там само. С. 56.

Афганістану і проголошенням доктрини Картера відбувся перегляд політики Вашингтона в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Головною відмінністю нових планів США стала ідея про об'єднання військово-політичних зусиль всіх великих імперіалістичних держав під своєю егідою замість попереднього прагнення до самостійної боротьби за безпеку вільного світу. Що стосується Японії, то в нових планах США їй відводиться особлива роль, оскільки, на думку Білого дому, вона є не тільки опорою американської стратегії в регіоні, а й одним з найголовніших елементів глобальної політики Сполучених Штатів⁵. Дані заяви в першу чергу означали не що інше, як необхідність адаптації Токіо до нового характеру співпраці з США.

До початку другого десятиліття ХХІ ст. американсько-японський альянс представляв собою міцну, сформовану структуру і був, як відзначають західні дослідники, найбільш тісним з усіх військових альянсів США з іншими країнами⁶. Тодішній держсекретар США Х. Клінтон у своїй програмній статті «Тихоокеанське століття Америки» назвала його «наріжним каменем миру і стабільності в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні»⁷. Аналогічна оцінка альянсу дана в доповіді американської Ради з міжнародних відносин 2014 р. : союз з Токіо названий «Наріжним каменем політики безпеки Вашингтона в Східній Азії»⁸.

Початок 2000-х ознаменувався періодом посилення оборонного співробітництва. У листопаді 2001 року уряд Джунічіро Коїдзумі направив Морські сили самооборони до Індійського океану для забезпечення матеріально-технічної підтримки військових операцій США в Афганістані, що стало першою закордонною військовою акцією Японії

⁵ Бжезинский З. Великая шахматная доска. Москва: Полиграф, 1999. С. 98.

⁶ Wickett X., Nilsson-Wright J., Summers T. The Asia-Pacific Power Balance Beyond the US-China Narrative. London. : Chatham House, 2015. P.21.

⁷ Clinton H. America's Pacific Century // Foreign Policy. 2011. Oct. 11. URL: <http://foreignpolicy.com/2011/10/11/americaspacific-century/>

⁸ The U.S.-Japan Security Alliance // Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/backgrounders/us-japan-security-alliance>

під час бойової операції. У 2003 році вона направила сили на допомогу в повоєнних зусиллях з відновлення Іраку⁹.

Першою важливою віхою в розвитку альянсу в другому десятилітті ХХІ ст. можна вважати розширення взаємодії у сфері протиракетної оборони (ПРО). Однією з передумов цього стало прийняття в 2010 р. Японією нового плану розвитку Сил самооборони (ССО), який включав нарощування потенціалу всіх родів військ, придбання удосконалених систем оборони, технологій оперативного стеження і захисту всієї території країни від можливого ракетного нападу. головним імовірним противником в документі називалася Північна Корея, проте окремо в якості загрози також згадувався і Китай, його «зростаюча активність і розширення діяльності на море»¹⁰.

Концепція розміщення на японських островах американської ПРО розроблялася ще з кінця 1990-х - початку 2000-х рр., і перші системи «Петріот» і «Іджіс» були розміщені в 2003-2006 рр. У 2010 р японський уряд прийняв рішення розширити ПРО частково вже як свою власну систему, а не тільки чисто американську і закупити у США комплекси РАС-3 для розміщення на Окінаві, що і було зроблено. Потрібно відзначити, що привести їх в боєготовність Японія була змушена вже в найближчий час, коли в 2012 р. Північна Корея провела ракетне випробування¹¹.

Крім РАС-3 японська сторона також в 2012 р закупила у США велику партію винищувачів F-35 виробництва корпорації «Локхід Мартін»¹².

Влітку 2012 р США і Японією за участю Південної Кореї та Австралії були проведені масштабні військово-морські навчання, котрі задіяли

⁹ Maizland L., Cheng N. The U.S.-Japan Security Alliance / Council on Foreign Relations. November 4, 2021. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/us-japan-security-alliance>

¹⁰ Япония утвердила новый план развития ВС // Росбалт. URL: <http://www.rosbalt.ru/2010/12/17/801739.html>

¹¹ Парамонов О. Г. Японо-американская ПРО – фактор изменений базовых принципов политики Токио в области безопасности // Япония в поисках новой глобальной роли. Москва : Восточная литература, 2014. С.110-111.

¹² О военном сотрудничестве Японии и США // Вестник Азия ИТАР-ТАСС. 2012. 21 февр.

військові кораблі, підводні човни і протичовнові патрульні літаки. Відпрацьовувалося в тому числі взаємодія з ПРО¹³.

Зміцнення партнерства з США залишалося одним з пріоритетів японського уряду і після приходу до влади в 2012 р нового прем'єр-міністра С. Абе. ще однією метою стало нарощування військової потужності і зміна військової політики Японії аж до можливості перегляду 9-ї статті Конституції¹⁴. Як відомо, в цій статті зафіксована відмова Японії від війни «Як суверенного права нації і від загрози застосування сили як засобу вирішення міжнародних суперечок»¹⁵.

Треба сказати, що частково планування збройних сприяла міжнародна обстановка: крім уже згаданого розвитку ракетно-ядерної програми КНДР, в безпосередній близькості від Японії інтенсивну мілітаризацію вів ще один сусід - Китай, який, по-перше, відкрито заявляв про необхідність «вийти на який можна порівняти стратегічний рівень з США і Росією »з ядерних озброєнь¹⁶, а по-друге, розвивав всі види звичайних озброєнь, від гігантських десантних кораблів¹⁷ (які міг застосувати, наприклад, в ВКМ) до винищувачів¹⁸.

Японія в цих умовах всерйоз зайнялася укомплектуванням ССО новітнім озброєнням, в чому, як уже згадувалося вище, брали участь США і на чому вони в тому числі встигли, мабуть, непогано заробити. США уникали серйозної критики активізації адміністрацією Абе військового будівництва. Більш того, відомі політичні діячі та експерти-міжнародники,

¹³ США сколачивают азиатскую ПРО // Голос России. URL: http://rus.ruvr.ru/2012_05_24/75819513/

¹⁴ Liff A. How Specifically Does Japan's LDP Want to Revise the Constitution? // The Diplomat. 2016. July 14. URL: <http://thediplomat.com/2016/07/how-specifically-does-japans-ldp-want-to-revise-the-constitution/>

¹⁵ The Constitution of Japan // Prime Minister of Japan and His Cabinet. URL: http://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html

¹⁶ Лузянин С. Г. Гонка вооружений: три ограничителя для Китая // МГИМО-Университет. URL: <http://www.mgimo.ru/news/experts/document185607.phtml>

¹⁷ В Китае разрабатывают 40-тысячетонный десантный корабль // Жэньминь жибао. URL: <http://russian.people.com.cn/31521/8032151.html>

¹⁸ J-20 Stealth Fighter Jet "Innovative, Not Stolen from US Plane" // Global Times. URL: <http://www.globaltimes.cn/content/616283.shtml>

такі як колишній держсекретар Р. Армітідж і голова Національної ради з розвідки Дж. Най, навіть висловлювалися за підтримку Японії, називаючи 9-ту статтю Конституції «анахронізмом», який потрібно «спростити»¹⁹.

Невдоволення США викликали лише найбільш войовничі заяви прем'єра Абе. За підсумками двосторонніх переговорів в квітні 2014 року президент Б. Обама розповів журналістам, що в ході зустрічі безпосередньо заявив японській стороні про неприпустимість іншого рішення її спору з Китаєм, крім «дипломатичного», «за допомогою діалогу»²⁰.

Але разом з тим тривала і перекидання на японську територію з'єднань власне американських збройних сил. Одним з основних видів озброєнь, дислокованих США в Японії, стали конвертоплани - нові літальні апарати з двома двигунами, здатними повертатися на 98 градусів. Завдяки тому, що його двигуни можуть переводитися в горизонтальну площину, конвертоплан може злітати і приземлятися, як вертоліт, і літати, як літак. Основною моделлю конвертипланів є MV-22 «Оспри». Він здатний перевозити до 32 морських піхотинців разом з озброєнням на відстань більше 1 600 км, оснащений кулеметом і малокаліберної шестиствольної гарматою. Його крейсерська швидкість - 463 км / ч²¹.

Співпраця розвивалося як в двосторонньому, так і в багатосторонньому форматі. У травні 2014 р. Японія підписала програму партнерства з НАТО з метою підвищення рівня практичного співробітництва в таких напрямках, як боротьба з піратством, ліквідація наслідків катастроф і надання гуманітарної допомоги.

¹⁹ Kawasaki A., Nahory C. Japan's Decision on Collective Self-Defense in Context // The Diplomat. 2014. Oct. 3. URL: <http://thediplomat.com/2014/10/japans-decision-on-collective-selfdefense-in-context/>

²⁰ Joint Press Conference with President Obama and Prime Minister Abe of Japan // The White House. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/04/24/joint-pressconference-president-obama-and-prime-ministerabe-japan>

²¹ Муратшина К. Г. Военное сотрудничество США с Японией как одна из причин противоречий в американо-китайских отношениях // Вестник Омского университета. Серия «Исторические науки». 2018. № 1 (17). С. 187.

В липні-серпні 2014 р. в районі о. Кюсю відбулися навчання ВМС Японії, США та Індії. Це був перший випадок, коли спочатку проводилися в двосторонньому форматі американсько-індійські навчання «Малабар» були перенесені з Бенгальської затоки. Офіційно повідомлялося, що сторони відпрацьовували способи боротьби з піратами і розвиток антитерористичної співпраці²², але логічно припустити, що головною метою цілком могла бути демонстрація сили перед Китаєм і практична реалізація «ромба безпеки» - висунутої С. Абе концепції, згідно з якою планувалося розвивати військові зв'язки з Індією та Австралією в цілях «забезпечення гарантій безпеки морських комунікацій в регіоні» і протистояння потужності Китаю²³.

США нарощували свої угруповання ВМФ в японських водах: в 2014 році було прийнято рішення про додаткове розміщення двох бойових кораблів з системами ПРО на базі Йокосукі. Такого збільшення не проводилося з 1992 р. Також стало активно розвиватися такий напрямок співпраці, як безпека в космосі. У жовтні 2014 р були оприлюднені плани Японії і США спільно здійснювати спостереження з космосу з метою стримування можливих атак з боку Китаю. Як саме буде вестися така співпраця, зі зрозумілих причин не анонсувалося²⁴.

Потрібно відзначити, що сталося це в умовах розширення військово-космічної програми КНР і після проведеного китайською стороною чергового випробування протисупутникової зброї²⁵.

Розвивалася і взаємодія в тристоронньому форматі США - Японія - Республіка Корея. ЗМІ 26 грудня 2014 р повідомили про підписання трьома країнами найважливішої угоди з оперативного обміну секретними даними, в

²² Совместные военно-морские учения США, Японии и Индии // Newsland. URL: <http://newsland.com/news/detail/id/1416057>

²³ Стрельцов Д. В. Некоторые приоритеты внешнеполитического курса второго кабинета С. Абэ // Япония в поисках новой глобальной роли. Москва: Восточная литература, 2014. С. 38.

²⁴ Муратшина К. Г. Военное сотрудничество США с Японией как одна из причин противоречий в американо-китайских отношениях // Вестник Омского университета. Серия «Исторические науки». 2018. № 1 (17). С. 187.

²⁵ China Secretly Tested an Anti-Satellite Missile // The Diplomat. 2014. March 19. URL: <http://thediplomat.com/2014/03/china-secretlytested-an-anti-satellite-missile/>

тому числі про ракетно-ядерну програму КНДР. В силу документ вступив 29 грудня 2014 року. Також США, Японією і Республікою Кореєю регулярно проводилися спільні навчання як військового²⁶, так і невійськового характеру²⁷.

У травні 2015 року міністр оборони США Е. Картер виступив з програмною промовою на саміті «Шангри-Ла Діалог» в Сінгапурі, зробивши акцент на відданості США союзницьким зобов'язанням в регіоні і на тому, що така політика є «довгостроковою стратегією просування Азіатсько-Тихоокеанської регіональної архітектури безпеки, де всі країни збільшують свою міць»²⁸.

У 2015 році під керівництвом прем'єр-міністра Сіндзо Абе Японія переосмислена свою конституцію в історичний крок, який дозволив їй військовим вперше захищати союзників, але за обмежених обставин. Ця зміна допомогла Сполученим Штатам і Японії знову переглянути свої керівні принципи оборони, розширивши масштаби їхньої військової співпраці та зосередивши альянс на поточних загрозах, у тому числі з боку Китаю та Північної Кореї, та нових технологіях. Відтоді країни продовжують поглиблювати своє оборонне співробітництво. Наступники Абе, Йосіхіде Суга і Фуміо Кісида, які також є членами Ліберально-демократичної партії (ЛДП), здебільшого поділяють погляди Абе на зовнішню політику, з занепокоєнням дивляться на зростання могутності Китаю та підтримують збільшення витрат на оборону²⁹.

Також в 2015 році Японія взяла участь в проведенні США навчаннях «Кобра Голд» за участю країн Південно-Східної Азії (ПСА). Паралельно,

²⁶ New “Military Cooperation” Unveiled Between Korea and Japan // KoreaBANG. URL: <http://www.koreabang.com/2012/stories/new-militarycooperation-unveiled-between-korea-andjapan.html>

²⁷ РК, США и Япония 21 июля начнут совместные гуманитарно-спасательные учения на море // Синьхуа. URL: http://russian.china.org.cn/international/txt/2014-07/10/content_32910554.htm

²⁸ Соломенцева А. «Китайский вопрос» в отношениях США с союзниками // Международные процессы. 2016. № 3. С. 116.

²⁹ Maizland L., Cheng N. The U.S.-Japan Security Alliance / Council on Foreign Relations. November 4, 2021. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/us-japan-security-alliance>

незважаючи на посилення японсько-південнокорейських розбіжностей (через небажання Японії в повній мірі визнати історичні факти військових злочинів японської армії в Кореї під час окупації в ході Другої світової війни), США продовжували докладати зусиль до розвитку взаємодії в тристоронньому форматі - з Республікою Кореєю. Б. Обама виступав в якості посередника при організації переговорів, японською стороною відзначалася особлива «стурбованість» США ситуацією, що склалася³⁰.

Явною демонстрацією посилення американсько-японського союзу стало відвідування С. Абе 18 жовтня 2015 р атомного авіаносця ВМС США «Рональд Рейган», який прибув на постійне базування на базу Йокосука. С. Абе став першим японським прем'єром, який піднявся на борт американського авіаносця. Його також супроводжували віце-прем'єр Таро Асо і міністр оборони Ген Накатані. МЗС Японії зазначив, що «постійне потужну присутність ВМС США вносить великий внесок у підтримання безпеки в Японії і збереження миру і стабільності в регіоні»³¹.

Як бачимо, при всій войовничій риториці Абе головний союзник Японії не тільки рідко критикував його, але і робив такі символічні жести, які можна розцінювати як сигнал для всього іншого АТР і перш за все для Китаю.

Також в 2015 році для постійного базування в японських водах з США було перекинуто ракетний есмінець «Бенфолд» і ракетний крейсер «Ченселлорсвілл», оснащені багатоцільовою системою стеження і наведення «Іджіс». На «Бенфолде», крім того, були крилаті ракети «Томагавк», скорострільні гармати, торпедні апарати і багатоцільовий вертоліт.

В грудні 2015 року районі міста Ітамі пройшли найбільші командно-штабні навчання ССО і збройних сил США, спрямовані на відпрацювання спільних дій у разі нападу потенційного супротивника. У них взяли участь

³⁰ Муратшина К. Г. Военное сотрудничество США с Японией как одна из причин противоречий в американо-китайских отношениях // Вестник Омского университета. Серия «Исторические науки». 2018. № 1 (17). С. 188.

³¹ Там само. С. 188.

близько 6,5 тисяч військовослужбовців. На навчаннях були присутні міністр оборони Японії Г. Накатані і посол США К. Кеннеді.

З 2016 року основним фактором активізації військового співробітництва двох країн стала безпрецедентно збільшилася активність КНДР. У січні Пхеньяном було проведено чергове ядерне випробування, а в лютому - запуск космічної ракети великої дальності. Відразу після ядерного випробування КНДР заступники міністрів закордонних справ США і Японії провели тристоронню (з Республікою Кореєю) зустріч.

На засіданні Національної ради безпеки Японії 28 січня було прийнято рішення про початок спільного з США і Республікою Кореєю збору розвідувальних даних про можливу підготовку до нових ракетних пусків в КНДР. Тобто згадуване раніше тристоронню угоду запрацювало.

Крім того, в журналі «The Diplomat» вийшла програмна стаття колишнього головнокомандувача Тихоокеанським флотом США адмірала Д. Блера і відставного генерала ВПС Японії Масаюки Хіронака, в якій була виражена прихильність принципам союзу і говорилося про необхідність всіляко координувати свої зусилля в боротьбі з північно-кореїською ядерною загрозою³².

У квітні 2016 р президенти США, Республіки Кореї і прем'єр Японії зустрілися у Вашингтоні, де обговорили способи реагування на можливі провокації. Також Б. Обама висловив стурбованість з приводу затримки все ще тривав перенесення бази Футемма. Японська сторона запевнила американського президента, що роботи будуть йти за планом і завершити будівництво в Хеноко планується в березні 2023 року³³.

³² Blair D., Hironaka M. The North Korean Nuclear Test and the US-Japan Alliance // The Diplomat. 2016. Jan. 24. URL: <http://thediplomat.com/2016/01/the-north-korean-hydrogen-bombtest-and-the-us-japan-alliance/>

³³ Obama, Abe, Park Stand United Against Pyongyang's "Provocations" but China Offers No Tough Talk // The Japan Times. 2016. Apr. 1. URL: <http://www.japantimes.co.jp/news/2016/04/01/national/politics-diplomacy/obamaabe-park-stand-united-pyongyangs-provocationschina-offers-no-tough-talk/#.Vv6oaC59qpo>

Ще однією відповіддю на ракетні випробування КНДР стала перекидання на Окінаву з Аляски ударного угруповання з 26 бойових літаків (винищувачів п'ятого покоління F-22 і винищувачів-бомбардувальників (F-16), а в центральному токійському районі Ітігая на території Міністерства оборони Японії був розгорнутий комплекс «Петріот»³⁴.

Восени 2016 року, коли в США пройшли президентські вибори, на яких переміг Д. Трамп, японська сторона з тривогою очікувала, яку політику він обере щодо свого союзника, адже в ході передвиборної компанії Д. Трамп не раз висловлювався проти надто великих витрат США на альянси з партнерами, а також проти Транстихоокеанське партнерство (ТТП) - економічного блоку в АТР, створеного з ініціативи Б. Обами і С. Абе. На всякий випадок японські ЗМІ почали підкреслювати, наскільки значні ті витрати, які японська сторона несе за змістом американських баз, і висловлювали сподівання, що прем'єр Абе зможе знайти з новим американським президентом спільну мову³⁵.

Японський прем'єр став першим іноземним керівником, з яким Д. Трамп зустрівся після перемоги на виборах, хоча зустріч носила неформальний характер. Судячи з того, що ніяких подробиць пресі повідомлено не було, а С. Абе заявив про «теплої атмосфері» і «довірчі стосунки» з новим американським президентом, ключові питання цілком могли зважитися взаємовигідним і сприятливим для обох сторін способом. Посол Японії в США згодом обмовився журналістам, що «В ході зустрічі обидві країни підкреслили важливість японсько-американського альянсу і домовилися, що можуть продовжувати зміцнювати взаємодія»³⁶.

³⁴ Муратшина К. Г. Военное сотрудничество США с Японией как одна из причин противоречий в американо-китайских отношениях // Вестник Омского университета. Серия «Исторические науки». 2018. № 1 (17). С. 188.

³⁵ トランプ氏に同盟の価値をどう説くか // Нихон кейдзай сямбун. 2016. 16 листопада. URL: <http://www.nikkei.com/article/DGXXKZO09583620W6A111C1EA1000/>

³⁶ Муратшина К. Г. Военное сотрудничество США с Японией как одна из причин противоречий в американо-китайских отношениях // Вестник Омского университета. Серия «Исторические науки». 2018. № 1 (17). С. 189.

Початок 2017 року показав, що побоювання японської сторони були марними. Д. Трамп не тільки підтвердив прихильність союзницьким зобов'язанням, але і запропонував Японії торгову угоду замість ТТП на виключно вигідних умовах. Ніякої відмови від частини зобов'язань не було. Навпаки, вже на початку року на базу авіації морської піхоти США Івакуні були відправлені нові багатоцільові винищувачі п'ятого покоління F-35B з технологією «стелс» і укороченим злетом, здатні нести ядерну зброю. Івакуні стала першою зарубіжною військовою базою США, на якій були розміщені ці літаки³⁷.

В цілому в 2017 р в умовах подальшого посилення військової активності КНДР американсько-японський взаємодія також було надзвичайно насиченим. Пройшла ціла серія військових навчань. У квітні винищувачі ВПС Японії відпрацювали супровід і прикриття американських стратегічних бомбардувальників В-1 і провели спільні навчання з палубної авіацією атомного авіаносця «Карл Вінсон».

У липні після чергового ракетного випробування КНДР винищувачі ССО і стратегічні бомбардувальники ВПС США знову провели спільні навчання. Інші навчання, по взаємодії ВМС, пройшли за участю Індії. У серпні були організовані ще одні масштабні навчання Японії і США року. У жовтні того ж року американські стратегічні надзвукові важкі бомбардувальники В-1В, які спеціально прибули в Східну Азію з бази на Гуамі, провели тренувальні нічні польоти разом з винищувачами ВВС Японії і Республіки Корея. У листопаді на базу Кадена з США були перекинуті багатоцільові бойові літаки F-35A з технологією «стелс», здатні нести ядерну зброю³⁸.

³⁷ In Welcoming Shinzo Abe, Trump Affirms U. S. Commitment to Defending Japan // The New York Times. 2017. Feb. 10. URL: <https://www.nytimes.com/2017/02/10/world/asia/trumpshinzo-abe-meeting.html>

³⁸ Муратшина К. Г. Военное сотрудничество США с Японией как одна из причин противоречий в американо-китайских отношениях // Вестник Омского университета. Серия «Исторические науки». 2018. № 1 (17). С. 189.

У червні 2017 р влади м Івакуні офіційно погодилися на додаткове розміщення на розташованій там авіабазі США ще 61 американського військового літака протягом 2017-2018 рр. Також варто відзначити новий момент у співпраці - початок виробництва на японській території сучасних бойових літаків, розроблених корпорацією «Локхід Мартін». За ліцензією на заводі корпорації «Mitsubishi Heavy Industries» збираються F-35, великі партії яких потім закуплять ССО Японії і ВПС США³⁹.

Сполучені Штати та Японія тісно співпрацюють над розробкою технології балістичних ракет, а в огляді Міністерства оборони США щодо протиракетної оборони за 2019 рік Японія згадується як один із «найсильніших партнерів Сполучених Штатів у сфері протиракетної оборони».

Прихід до влади Джо Байдена навряд змінить характер взаємодії між Японією та США. Так, ще в листопаді 2020 року прем'єр-міністр Японії Есіхіде Суга підтвердив, що готовий працювати над зміцненням японсько-американського союзу з Джо Байденом. Суга зазначив, що має намір співпрацювати з Байденом в справі забезпечення миру в Індо-Тихоокеанському регіоні⁴⁰.

У 2020 році США схвалили продаж Японії 105 винищувачів F-35. Тим часом Японія зобов'язалася співпрацювати зі Сполученими Штатами для покращення космосу, кібер- та морські можливості та поглиблюють науково-технічну співпрацю, зосереджуючись на застосуванні безпілотних систем та штучного інтелекту в обороні.

Важливо відзначити і те, що у січні 2021 року новий керівник Пентагону Ллойд Остін в розмові з міністром оборони Японії Нобуо Кісі заявив, що США будуть захищати японські претензії на спірні острови

³⁹ Муратшина К. Г. Военное сотрудничество США с Японией как одна из причин противоречий в американо-китайских отношениях // Вестник Омского университета. Серия «Исторические науки». 2018. № 1 (17). С. 190.

⁴⁰ Премьер Японии готов укреплять японо-американский союз при Байдене / Интерфакс. URL: <https://www.interfax.ru/world/736160>

Сенкаку. За словами Остіна, острови Сенкаку підпадають під дію статті V Договору про безпеку між США і Японією, і в зв'язку з цим Сполучені Штати як і раніше виступають проти будь-яких односторонніх спроб змінити статус-кво в Східнокитайському морі. Кісі назвав зауваження Остіна «дуже обнадійливими» і пообіцяв, що буде прагнути до побудови довірчих відносин з Пентагоном при подальшому посиленні спільних дій оборонного характеру в регіоні. Міністри також обговорили будівництво нової американської військової бази в Японії для заміни Військово-повітряної бази корпусу морської піхоти США на острові Окінава, де зараз знаходяться близько 3 тис. Морських піхотинців 1-го авіаційного крила⁴¹.

У 2021 році Альянс також поширився на вирішення невійськових загроз, включаючи зміну клімату. У квітні 2021 року президент Байден і прем'єр-міністр Суга оголосили про кліматичне партнерство, погоджуючись активізувати співпрацю в галузі зелених технологій та координувати роботу щодо просування декарбонізованої інфраструктури та нарощування потенціалу в країнах, що розвиваються в Індо-Тихоокеанському регіоні. Експерти кажуть, що партнерство частково спонукало Японію того ж місяця оголосити про більш амбітні зобов'язання щодо скорочення викидів⁴².

Отже, військово-політичний союз між Японією і США у XXI столітті характеризується посиленням позицій Японії у цьому союзі. Втім, США залишають за собою позицію сильнішого гравця. Нова адміністрація Джо Байдена більш рішуче підтримує позиції Японії в регіоні, ніж це було раніше.

⁴¹ Захитить острова: США пообещали Японии поддержку / Газета.ру. URL: <https://www.gazeta.ru/army/2021/01/24/13453100.shtml>

⁴² Maizland L., Cheng N. The U.S.-Japan Security Alliance / Council on Foreign Relations. November 4, 2021. URL: <https://www.cfr.org/backgrounders/us-japan-security-alliance>

2.2. Основні напрямки співпраці США та Японії в межах військово-політичного союзу у XXI ст.

Токіо і Вашингтон розробляють курс військово-політичного альянсу в рамках кількох регулярних та тимчасових зустрічей та діалогів. На найвищому на рівні, цілі та пріоритети альянсу встановлюються під час лідерських самітів між президентом США і прем'єр-міністром Японії. Консультативний комітет з питань безпеки (SCC) на рівні Кабміну є основним форумом для прийняття рішень альянсу. До його складу входять міністри оборони і державні міністри США та їхні японські колеги. Такий комітет більш відомий як «2+2». SCC збирається приблизно раз на рік або раз на два роки і випускає спільні заяви, які відображають поточні проблеми альянсу та дають конкретні результати керівництву на найближчу перспективу. Деякі засідання SCC були більш далекосяжними та детальними щодо пріоритетів альянсу та спільних стратегічних цілей.

Протягом багатьох років засідання SCC давали рекомендації високого рівня щодо суттєвих змін в альянсі та ініціативи. Наприклад, SCC 2002 року заснував Ініціативу перегляду оборонної політики, спрямовану на перегляд структури та цілей альянсу та адаптуючись проблем забезпечення безпеки після 11 вересня 2001 р. За цією ініціативою засідання SCC у період 2005-2007рр. було здійснено перегрупування збройних сил США в Японії. SCC у 2012 р. оновив Огляд оборонної політики, а на засіданні SCC 2013 року було поставлено завдання переглянути Керівні принципи для США - Японське оборонне співробітництво - вперше з 1997 року; настанови були затверджені і оприлюднені на зустрічі 2015 року⁴³.

Засідання Консультативного комітету з питань безпеки у 2017 році відбулося в період загострення напруженості з Північною Кореєю. В результаті, у спільній заяві наголошувалося на важливості зміцнення

⁴³ The U.S.-Japan Alliance. Congressional. Research Service. June 13, 2019. P. 33. URL: <https://sgp.fas.org/crs/row/RL33740.pdf>

можливостей альянсу для вирішення «нової фази» північнокорейської загрози. Вперше в заяві SCC висловлено занепокоєння з приводу безпеки в Південному та Східнокитайському морях. На додаток до повторного підтвердження того, що Американсько-японський договір охоплює острови Сенкаку в Східнокитайському морі, у заяві відзначається значення продовження бойових дій у Південно-Китайському морі, у тому числі через відповідну діяльність із підтримки свободи судноплавства, двосторонні та багатосторонні навчання та скоординована допомога у розбудові потенціалу». У заяві також наголошувалося на зусиллях для розвитку регіонального співробітництва у сфері безпеки з такими партнерами, як Австралія, Індія, Південна Корея та країни Південно-Східної Азії та намір Японії «розширити свою роль в альянсі», особливо в областях «розвідки, спостереження, навчання, дослідження та нарощування потенціалу та спільного використання об'єктів».

Також управління альянсом реалізують через роботу підкомітету з безпеки, підкомітету з питань оборонного співробітництва та управління Альянсом. Діалог США та Японії щодо ролей, місій та можливостей двох країн у військовій сфері забезпечують більш конкретні директиви, що впливають із керівних принципів політики.

Як острівна держава, Японія має необхідність забезпечення морської безпеки, адже інтереси національної безпеки цієї держави значною мірою зосереджені в морській сфері. Морські сили самооборони Японії (MSDF) є одними із найбільш боєздатних військово-морських сил у світі і тісно співпрацюють зі своїм аналогом США. Чиновники ВМС США стверджують, що вони мають тісніші щоденні стосунки з MSDF, ніж з будь-якими іншими військово-морськими силами, проводячи щорічно понад 100 спільних навчань⁴⁴.

⁴⁴ The U.S.-Japan Alliance. Congressional. Research Service. June 13, 2019. P. 33. URL: <https://sgp.fas.org/crs/row/RL33740.pdf>

Під час холодної війни ВМС США і MSDF розвинула міцне спільне співробітництво в протичовновій війні, що відіграло ключову роль у протидії радянській загрозі на Тихому океані. ВМС також захищають ключові морські лінії комунікації.

Японське законодавство 2015 року перетлумачує японську конституцію, щоб дозволити Силам держоборони Японії (SDF) забезпечувати «колективну самооборону» для своїх союзників. Саме це дозволяє MSDF захищати союзні судна в міжнародних водах. Оскільки цей закон набув чинності у 2016 році, SDF розгорнув активну діяльність по захисту або супроводженню кораблів та літаків США.

Значна допомога, яку Японія надала на підтримку операцій США, надійшла від MSDF:

- дозаправлення паливом кораблів коаліції в Індійському океані, що беруть участь у операції «Незмінна свобода» та супроводження есмінця Aegis;
- відправка кількох кораблів, гелікоптерів та транспортних літаків для надання допомоги в ліквідації наслідків стихійного лиха після цунамі в Індійському океані 2004 року;
- розгортання суден MSDF для антипіратської місії біля узбережжя Сомалі.

Багато аналітиків вбачають співпрацю США та Японії щодо ПРО як найбільш надійний напрям двостороннього співробітництва. У огляді протиракетної оборони Міністерства оборони США за 2019 рік сказано, що «Японія є одним із наших найсильніших партнерів з протиракетної оборони»⁴⁵.

Дві країни тісно співпрацюють у сфері розвитку технології ПРО, проводять спільні науково-дослідні проекти ще з 1980-х років. Значною мірою, така співпраця є відповіддю на зростаючу загрозу балістичних ракет з боку Північної Кореї.

⁴⁵ Missile Defense Review 2019. U.S. Department of Defense. January 17, 2019. P. 67.

У 2003 році Коїдзумі вирішив придбати системи ПРО для національної оборони. Закупівля Японією розроблених в США технологій та перехоплювачів після 2003 року надають дуже потужну ПРО здатність. SDF має 24 одиниці РАС-3, розгорнуті на Японському архіпелазі, і шість кораблів з системами ПРО Aegis і перехоплювачами SM-3 Block IA⁴⁶.

Японія також має 11 радіолокаційних систем раннього попередження і планує розгорнути дві Aegis Ashore системи. Американські військові розмістили нерозкрити кількість одиниць РАС-3 на своїх базах Японії та семи кораблів, здатних до ПРО Aegis, в навколишніх морях (два з яких наразі є на ремонті). Для доповнення ряду передових японських радарів Сполучені Штати мають два радари AN/TPY-2 X-діапазону в Японії⁴⁷.

Зріле американсько-японське партнерство в галузі ПРО є ключовим фактором покращення координації та сумісності альянсу. Обидві країни передають інформацію від різних датчиків, що створює спільну операційну картину в Двосторонньому об'єднаному оперативному командному центрі в Йокоті. Ця домовленість щодо обміну інформацією покращує ефективність ідентифікації цілі, відстеження та подання сигналу перехоплювача. Північнокорейські запуски ракет великої дальності відкрили можливості для Сполучених Штатів і Японії у випробовуванні своєї системи BMD в реальних обставинах⁴⁸. Дві країни також проводять разом спільні навчання з ПРО, а також спільну розробку та випробування вдосконаленого блоку SM-3 ПА-перехоплювач, який Японія придбала та розгорнула в Японії в 2021 році.

Японія є основним покупцем оборонного обладнання американського виробництва і має статус країна НАТО плюс п'ять. У період з 2009 по 2018 роки Японія входила до 10 найбільших одержувачів фактичних поставок основних звичайних озброєнь із США, витрачаючи в середньому 363,9

⁴⁶ Defense of Japan 2018. Japan Ministry of Defense. White Paper, August 2018. P. 324.

⁴⁷ Там само. P. 324.

⁴⁸ Garamone J. Trilateral Cooperation Needed to Combat North Korean Threat // DoD News, October 31, 2017. URL: <https://dod.defense.gov/News/Article/Article/1358791/trilateral-cooperation-needed-to-combat-north-korean-threat/>

мільйона доларів США на рік, що становить від 83 до 97% імпорту зброї Японії⁴⁹.

SDF має більше спільного обладнання з американськими військовими, ніж з будь-якими іншими військовими союзниками, за словами представників оборони США в Японії.

У 2016 році США та Японія підписали взаємну угоду про оборонні закупівлі, яка дозволяє іноземним і вітчизняним компаніям конкурувати за оборонні контракти в обох країнах на рівних умовах шляхом усунення протекціоністських умов.

Японські компанії всередині країни виготовляли деяке обладнання за ліцензією американських компаній, зокрема такі складні системи, як винищувачі F-15J і F-15SDJ у 1980-х і 1990-х роках, а останнім часом F-35A (однак це виробництво може бути скорочено до обслуговування, ремонту, капітального ремонту та оновлення послуг у 2020-х роках).

За останні роки Сполучені Штати дозволили численні резонансні покупки оборонної техніки США за програмою FMS Японією, наприклад:

- F-35 Joint Strike Fighters (42 за 10 мільярдів доларів у 2012 році);
- Літак раннього попередження та управління E-2D «Hawkeye» (4 за 1,7 млрд. дол. у 2015 році та 9 за 3,135 мільярда доларів у 2018 році);
- Aegis Weapon Systems (2 на 1,5 мільярда доларів у 2015 році та 2 на 2,15 мільярда доларів у 2019 році);
- Літак V-22B «Osprey» (17 на 3 млрд доларів у 2015 році);
- повітряні заправники KC-46A «Пегас» (4 за 1,9 млрд доларів у 2016 році)⁵⁰.

В останні роки Сполучені Штати та Японія почали глибше кооперуватися у дослідженнях в сфері оборонної промисловості та спільному виробництві систем зброї. У Керівних принципах оборонного

⁴⁹ Stockholm International Peace Research Institute // Importer/Exporter TIV Tables. April 17, 2019. URL: <http://armstrade.sipri.org/armstrade/page/values.php>.

⁵⁰ Grevatt J. Japan steps back from F-35 assembly // Jane's Defence Industry, January 20, 2019. URL: <https://www.janes.com/article/85838/japan-steps-back-from-f-35-assembly>

співробітництва Японії та США 2015 року є розділ під назвою «Двостороннє підприємство», де описуються дії двох союзників, які передбачають намір «співпрацювати у спільних дослідженнях, розробках, виробництві, а також випробуваннях та оцінках обладнання та у взаємному забезпеченні компонентів загального обладнання та послуг»⁵¹.

Наприклад, технологічна співпраця щодо ПРО у 1990-х і 2000-х роках привела до угоди про спільне виробництво наступного покоління ракет-перехоплювачів для системи зброї Aegis, SM-3 Блок ІА⁵². Щоб ця співпраця стала реальністю, японський уряд зобов'язався дозволити передачу SM-3 Block ІА третім сторонам у Спільній заяві SCC від червня 2011 року, що стало важливою поступкою.

Японські «Три принципи експорту зброї» не дозволяли поставки зброї комуністичним країнам, санкціонованими ООН і країнам, «залученим або ймовірно залученим до міжнародних конфліктів»⁵³. У 2014 р. ці принципи були модифіковані і отримали назву «Три принципи передачі оборонного обладнання та технологій», які надають більш детальний набір рекомендацій щодо розрізнення заборонених переказів від випадків, для яких потрібне «суворе обстеження та відповідний контроль», зокрема коли така передача «сприяє активному просуванню мирного внеску та міжнародне співробітництво»⁵⁴.

Нові принципи тепер дозволяють японським фірмам брати участь у виробництві деталей для F-35 Joint Strike Fighter і дозволять експорт оборонного обладнання. З 2013 року Японія також розширила співпрацю у сфері оборонного обладнання та технологій, підписавши угоди про передачу

⁵¹ The Guidelines for Japan-U.S. Defense Cooperation April 27, 2015 / U.S. Department of Defense.

⁵² Dominguez G. SM-3 Block ІА successfully completes intercept test // Jane's Defence Weekly, October 29, 2018. URL: <https://www.janes.com/article/84127/sm-3-block-ia-successfully-completes-intercept-test>.

⁵³ Japan's Policies on the Control of Arms Exports / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/un/disarmament/policy/index.html>

⁵⁴ The Three Principles on Transfer of Defense Equipment and Technology / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: https://www.mofa.go.jp/np/page1we_000083.html

з кількома іншими країнами, включаючи Великобританію, Францію, Німеччину, Італію, Австралію, Індію та Малайзію. Примітно, що Японія почала експортувати обмежену кількість зброї до країн АСЕАН у рамках В'єнтьянської концепції. Це включало передачу п'яти навчально-тренувальних літаків MSDF TC-90 ВМС Філіппін у період з 2017 по 2018 роки за планами передачі додаткового звільненого обладнання⁵⁵.

Японія та Сполучені Штати вже продовжили спільну розробку та спільне виробництво військового потенціалу, такого як ракетний перехоплювач SM-3 Block IIА, який був побудований Raytheon та Mitsubishi Heavy Industries. Але Токіо хоче розвивати цей успіх і посилювати співпрацю над новими проектами з науково-технічним управлінням Пентагону.

Американський аерокосмічний гігант Lockheed Martin був залучений для надання технічної підтримки Японії для розробки винищувача нового покоління, відомого як FX, який планується замінити F-2 у 2030-х роках. Також буде задіяний Northrop Grumman. Наприкінці 2020 року компанія Mitsubishi Heavy Industries була обрана для керівництва цією галуззю, і Міністерство оборони згодом оприлюднило свої плани міжнародної співпраці.

Міністерство оборони Японії прагне продовжити дискусії зі Сполученими Штатами, а також Великобританією щодо можливої співпраці щодо FX на системному рівні, наприклад двигунів та авіоніки, спрямованих на зниження вартості та технічних ризиків. Вибір Lockheed Martin як партнера для Mitsubishi Heavy Industries має сприяти взаємодії між FX і F-35. Головним підрядником F-35 є компанія Lockheed. Вибір більш тісно пов'язуватиме безпекові та оборонно-промислові зв'язки між Японією та США, оскільки кожен з них прагне реагувати на зростаючу могутність Китаю⁵⁶.

⁵⁵ Japan Ministry of Defense, Defense of Japan 2018. White Paper, August 2018. P. 426-428

⁵⁶ Harper J. Special report: U.S., Japan Set to Enhance Cooperation on Military R&D // National defense. 12.08.2021. URL: <https://www.nationaldefensemagazine.org/articles/2021/12/8/us-japan-set-to-enhance-cooperation-on-military-rd>

США та Японія співпрацюють у космічній галузі. Так, у березні 2013 року Сполучені Штати та Японія запустили щорічний «Японсько-американський комплексний Діалог про космос» із залученням кількох відомств обох країн, включаючи оборону. На першій же зустрічі вони домовилися продовжити двосторонню угоду щодо космічної ситуаційної обізнаності, яка була підписана у травні того ж року. Переглянуті двосторонні рекомендації створюють основу для співпраці союзників щодо стійкості космічних засобів⁵⁷.

Японія збільшила навчання Сухопутних сил самооборони (GSDF) з морською піхотою США. GSDF надсилає військові кораблі, бойові гелікоптери та літаки, а також тисячі піхоти щорічно. У 2018 році у Каліфорнії відбулися спільні навчання Dawn Blitz. У березні 2018 року GSDF розгорнули на південному заході Японії Amphibious Rapid - бригаду із 3000 військових, які спеціалізуються на експлуатаційному обладнанні, такому як амфібія AAV-7 та V-22 Ospreys, які стануть головною силою реагування на напади на віддалені острови Японії, а також допомагатимуть з ліквідацією наслідків стихійного лиха. Японія також визнає необхідність покращення міжслужбової спільності, щоб проводити десантні операції⁵⁸.

Акцент на кіберпросторі став новим розвитком військово-політичного союзу Японії та США. Зараз кібербезпека є пріоритетом альянсу. Перші зусилля японського уряду щодо кібербезпеки сягають 2000-х років, у тому числі з «Планом дій із захисту інформаційних систем від кібератаки» у 2000 р. та створення Ради з політики інформаційної безпеки та Національного центру інформаційної безпеки (зараз має назву Національний

⁵⁷ Space cooperation Agreement between the United States of America and Japan May 28, 2013 / U.S. Department of State: official website URL: <https://www.state.gov/documents/organization/219765.pdf>

⁵⁸ Japanese Self-Defense Forces launch 1st amphibious fighting unit // Kyodo News, April 7, 2018. URL: <https://english.kyodonews.net/news/2018/04/2f3bb80eb01b-japan-holds-kick-off-ceremony-for-1st-full-fledged-amphibious-force.html>

центр інцидентів) у 2005 р.⁵⁹ Однак ці зусилля вважалися слабкими, зокрема через мляву участь у цих структурах офіційної влади для забезпечення координації між японцями та американцями. Кілька гучних кібератак, які вплинули на Японію, США та Південну Корею у 2009 та 2013 роках, підвищили рівень обізнаності про цю проблему і врешті-решт проклали шлях до базової програми 2014 року.

У листопаді 2014 року у Японії було створено Стратегічний штаб з кібербезпеки, щоб взяти на себе центральну роль у координації політики та реагування на інциденти кібербезпеки. Штаб видав національну Стратегію кібербезпеки, спочатку у 2015 році, а потім у 2018 році, яка об'єднує зусилля японського уряду. Середньострокова програма оборони 2018 року передбачає створення однієї спільної ескадрильї кіберзахисту. У 2017 році Японія оголосила про приєднання до США до Програми автоматизованого обміну індикаторами (AIS) Міністерства внутрішньої безпеки⁶⁰.

2.3. Зовнішньополітична стратегія Китаю щодо моделі американсько-японської взаємодії

Співпрацю і суперництво США та КНР до початку другого десятиліття XXI ст. можна назвати головним чинником, що визначає основні тенденції розвитку ситуації в АТР. З одного боку, перша і друга економіки світу пов'язані безліччю схем економічного співробітництва⁶¹, взаємодії великого бізнесу⁶² і військових кіл⁶³. З іншого - вони знаходяться в стані безперервної

⁵⁹ Japanese Government's Efforts to Address Information Security Issues. November 2008 / NISC. URL: https://www.nisc.go.jp/eng/pdf/overview_eng.pdf

⁶⁰ Joint Statement of the Japan-U.S. Cyber Dialogue, July 24, 2017 / U.S. Department of State, “. URL: <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2017/07/272815.htm>.

⁶¹ Garrett G. Chinese-US Economic Relations After the Global Financial Crisis // *Rising China: Global Challenges and Opportunities* / ed. by J. Golley, L. Song. [S. l.], 2011. URL: <http://www.jstor.org/stable/j.ctt24hbk1.17>

⁶² Основатель Alibaba купил 11 тысяч га американского заповедника // *Вести.ru*. URL: <http://realty.vesti.ru/news/show/id/20624>

⁶³ Gady F.-S. China and US Hold Joint Naval Exercise // *The Diplomat*. 2015. Nov. 18. URL: <http://thediplomat.com/2015/11/china-and-ushold-joint-naval-exercise/>

конкуренції, кожен намагається обійти суперника в найрізноманітніших різних сферах: військово-стратегічній (забезпечення військової переваги в АТР та інших регіонах світу, геополітичній (нарощування впливу за допомогою економічного і політичного взаємодії з іншими державами), в розвитку високотехнологічних галузей промисловості і особливо нових видів озброєнь, наприклад гіперзвукових, космічних, а також в інформаційному протиборстві⁶⁴.

На думку американських дослідників, суперництво Китаю і США вносить основний вклад у створення проблем і ускладнення порядку денного в АТР⁶⁵. Приблизно такої ж думки дотримуються їх китайські колеги, називаючи США як партнером, так і тим, хто безперервно кидає Китаю в АТР «виклик»⁶⁶.

У 2010 р Китай з тривогою спостерігав за «Азіатським туром» держсекретаря (серією візитів і двосторонніх переговорів у зв'язку із участю в Східно-азіатському саміті) Х. Клінтон і, посиляючись на анонімних «експертів ПСА», висловлював надію, що на тлі в тому числі американсько-японських переговорів хоча б «АСЕАН не буде нехтувати співпрацею з Китаєм через повернення США до Азії»⁶⁷.

В січні 2011 р МЗС КНР зробив таку заяву: «Ми не вважаємо, що хтось зможе створити в АТР кільце оточення навколо Китаю. Ми також думаємо, що в регіоні трохи країн, які висловлюють бажання стати складовими частинами такого кільця оточення». При цьому, однак, було зроблено застереження, що Китай «поважає справедливі інтереси і присутність США в регіоні» і готовий «посилити координацію і взаємодію з США в регіональних

⁶⁴ China Sends Warships to Tanzania, as It Shifts Naval Focus to the Indian Ocean // The Epoch Times. 2016. June 1. URL: <http://www.theepochtimes.com/n3/2080394-china-sendswarships-to-tanzania-as-it-shifts-naval-focus-tothe-indian-ocean/>

⁶⁵ Smith S. Asia's Great Powers and Regional Stability: A New Trilateral Dynamic Between the United States, China and Japan // American Foreign Policy Interests. 2015. Vol. 37, № 5-6. P. 305.

⁶⁶ Wu X. Cooperation, Competition and Shaping the Outlook: The United States and China's Neighbourhood Diplomacy // International Affairs. 2016. Vol. 92, № 4. P. 853.

⁶⁷ США «возвращаются в Азию» // Жэньминь жибао. 2010. 28 окт. URL: <http://russian.people.com.cn/95181/7180282.htm>

справах»⁶⁸. Тобто до рішучих заяв і контрзаходів китайська сторона була явно не готова.

Тим часом розгортався один з ключових сюжетів в «трикутнику» американсько-китайсько-японських відносин: посилювалася напруга в острівній суперечці в Південно-Китайському морі. Американська сторона демонструвала досить цікаву позицію. У 2013 році С. Абе зробив візит до США, в ході якого проводилися переговори на вищому рівні, але підтримки в територіальній суперечці з Пекіном Токіо від американської сторони не отримав. Ніяких рішучих публічних заяв довкола острівного спору від Б. Обама не прозвучало⁶⁹, хоча японські ЗМІ з посиланням на неназвані джерела повідомляли, що питання нібито все ж обговорювався і Б. Обама навіть два рази вжив тільки японську назву островів (Сенкаку), але нібито через ризик розбіжностей з Китаєм американська сторона не стала оприлюднювати свою позицію⁷⁰.

Під час свого візиту до Японії в 2014 р Б. Обама відкрито запевнив японську сторону в тому, що спірні території входять в сферу дії договору про безпеку, і використовував тільки японська назва островів, проте тут же обмовився, що Китай і Японія повинні самі вирішувати це конфлікт [86], і додав, що надає великого значення відносинам з Китаєм, який є «критично важливою для регіону країною»⁷¹.

Все це досить явно вказує на подвійні стандарти у взаєминах США з обома партнерами. Протиріччя в позиції США стосовно Японії помічають з

⁶⁸ Никто не сможет создать в АТР кольцо окружения вокруг Китая – заместитель главы МИД КНР // Жэньминь жибао. 2 011. 17 янв. URL: <http://russian.people.com.cn/31521/7262492.html>

⁶⁹ Remarks by President Obama and Prime Minister Abe of Japan After Bilateral Meeting // The White House. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/02/22/remarks-president-obama-and-prime-ministerabe-japan-after-bilateral-mee>

⁷⁰ Obama to Abe: China Raised Tensions over Senkakus // The Japan Times. 2013. March 4. URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2013/03/04/national/politics-diplomacy/obama-to-abe-china-raised-tensions-over-senkakus/#.WiLwwXlx2po>

⁷¹ Obama Assures Abe on Senkakus // The Japan Times. 2014. Apr. 24. URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2014/04/24/national/obama-tells-abe-security-treaty-covers-senkakus/>

жалем і японські дослідники⁷². Цілком ймовірно, що припущення японських ЗМІ про небажання США сваритися з КНР на початку 2013 р мають підстави: адже саме тоді на посаду голови КНР вступив Сі Цзіньпін і готувався його перший візит в США, який і пройшов згодом в більш ніж урочистій обстановці. Тема острівних суперечок в АТР не згадувалося в заявах лідерів за підсумками переговорів⁷³.

Однак подвійні стандарти проявилися і тут. Візит китайської делегації збігся за часом з проведенням (теж в Каліфорнії) спільних американсько-японських навчань, в яких брали участь і сухопутні, і морські, і військово-повітряні підрозділи ССО.

Відпрацьовувалася тактика вибивання противника з захопленого їм острова, в чому цілком можна углядіти натяк на ВКМ⁷⁴. Китай офіційно попросив припинити навчання на час саміту, але його заклик залишився без уваги⁷⁵.

Підтримку Японії незабаром висловив командувач американської морської піхотою на Окінаві Дж. Уїслер, заявивши, що якщо буде потреба, американські конвертоплани можуть бути перекинуті на спірні острови. Китай же тим часом спробував розіграти карту «G2», «Великий двійки», фактично розраховуючи на те, щоб на рівних з США «поділити» весь АТР. Так, згідно із заявою голови КНР Сі Цзіньпіна, «в Тихому океані достатньо місця для двох великих держав - КНР і США». Як бачимо, всіх інших: Росію,

⁷² Yamaguchi N. The Sino-Japanese Relationship and Its Implications for Regional Security in East Asia // American Foreign Policy Interests. 2015. Vol. 37, № 5–6. P. 2290.

⁷³ Remarks by President Obama and President Xi Jinping of the People's Republic of China After Bilateral Meeting // The White House. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-pressoffice/2013/06/08/remarks-president-obama-and-president-xi-jinping-peoples-republic-china>

⁷⁴ Кистанов В. О. Япония по всему миру ищет партнёров для противодействия «китайской угрозе» // Япония наших дней. 2013. № 2 (16). С. 28.

⁷⁵ Стрельцов Д. В. Некоторые приоритеты внешнеполитического курса второго кабинета С. Абэ // Япония в поисках новой глобальной роли. Москва: Восточная литература, 2014. С. 38.

Індію, Японію, Австралію та інші країни - КНР нібито викреслює, не рахуючи за великих гравців⁷⁶.

Не менш пафосно подавалися досягнуті китайською стороною з США при Б. Обамі домовленості по кліматичній безпеці і зниження викидів, що ставилися Китаєм в приклад решті світу⁷⁷.

Але така зовнішньополітична лінія, а також, як зазначає один з найбільших фахівців з Китаю в Європі, французький синолог Ф. Годман, піднятий Японією і особисто С. Абе інформаційний шум, войовничі заяви і порівняння мілітаризації АТР з ситуацією напередодні Першої світової війни призвели до того, що США більше виразно відчували всі ризики, пов'язані з підвищенням активності Китаю, і стали посилено намагатися обмежувати його вплив⁷⁸.

У квітні 2015 року міністр оборони США Е. Картер на переговорах зі своїм південнокорейським колегою згадав про «мілітаризації» острівних суперечок Пекіна з країнами АТР і засудив «будь-які односторонні дії, що несуть загрозу адміністрування островів Сенкаку». МЗС КНР у відповідь негайно закликав США «поважати волю Китаю та інших країн з вирішення таких суперечок і прийняття інших кроків, які сприятимуть зміцненню регіонального миру і стабільності»⁷⁹.

Стурбувало Китай і підписання американсько-японсько-південнокорейської угоди про обмін секретними даними: МЗС КНР заявив, що «сподівається», що угода «Не приведе до дестабілізації ситуації на Корейському півострові », і« всі сторони докладуть більше зусиль для

⁷⁶ Муратшина К. Г. Военное сотрудничество США с Японией как одна из причин противоречий в американо-китайских отношениях // Вестник Омского университета. Серия «Исторические науки». 2018. № 1 (17). С. 192.

⁷⁷ Others Must Now Follow China-US Climate Action, or Be Left in the Dust // South China Morning Post. 2016. Sept. 11. URL: [http:// www.scmp.com/comment/insight-opinion/article /2018020/others-must-now-follow-china-usclimate-action-or-be-left](http://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/2018020/others-must-now-follow-china-usclimate-action-or-be-left)

⁷⁸ Godement F. How Abe Makes Washington Listen // European Council on Foreign Relations. URL: http://www.ecfr.eu/article/commentary_how_abe_makes_washington_listen

⁷⁹ Муратшина К. Г. Военное сотрудничество США с Японией как одна из причин противоречий в американо-китайских отношениях // Вестник Омского университета. Серия «Исторические науки». 2018. № 1 (17). С. 192.

зміцнення взаємної довіри і не будуть вчиняти дії, дестабілізуючі ситуацію»⁸⁰.

У липні 2016 року глави зовнішньополітичних відомств США, Японії і Австралії на полях Регіонального форуму АСЕАН зробили спільну заяву з приводу ситуації в ЮКМ, висловивши «серйозну стурбованість» з приводу територіальних суперечок і закликаючи всі держави регіону утримуватися від великомасштабних насипних робіт, будівництва аванпостів і використання їх у військових цілях. Це сталося якраз тоді, коли всі згадані дії виробляв в спірній акваторії Китай. МЗС КНР тут же прокоментував цю заяву, вказавши на те, що «США, Японія і Австралія не є сторонами територіальних суперечок в Південно-Китайському морі і не повинні вказувати іншим країнам, як їм поступати», але цим полеміка і обмежилася.

Восени 2016 року одним з найбільших і найбільш значущих американських центрів аналітики та стратегічного планування - RAND Corporation була опублікована доповідь «Війна з Китаєм. Розмірковуючи про немислиме», який, треба думати, був направлений на те, щоб дуже ґрунтовно «налякати» Пекін і зробити його більш поступливим, оскільки протиріч в американсько-китайських відносинах до цього моменту накопичилося більш ніж достатньо (це і збільшення активності КНР в Південно-Китайському морі, і невдоволення китайської сторони продовженням співпраці США з Тайванем, і інші проблеми). Для нас цей документ цікавий тим, що в ньому в тому числі є посилання на союз США з Японією і реалізацію його принципів у випадку з японсько-китайським острівним суперечкою. «Китай, - пишуть автори доповіді, - міг недооцінити готовність США підтримати у військовому відношенні Японію в разі кризової ситуації в Східнокитайському морі».

Ще одним ризиком називається виділення КНР своєї 200-мильної виключної економічної зони в спірній акваторії, яке входить в протиріччя з його обстоюють США точкою зору про те, що це міжнародні води. В цілому

⁸⁰ Там само. С. 193.

робиться висновок про те, що спір в ВКМ «може» спровокувати військовий конфлікт за участю США і в цьому конфлікті, як і в інших в АТР, «США і їх союзники, включаючи Японію, можуть і будуть здійснювати відповідні дії»⁸¹.

У грудні 2016 року новий президент США Д. Трамп, відомий своїми різкими передвиборними висловлюваннями про Китай, оголосив про призначення головою Національного ради з торгівлі П. Наварро - фахівця з Китаю, професора Каліфорнійського університету, автора багатьох досліджень, критично показують приховані і найбільш брудні боку китайської зовнішньої політики, економіки та торгівлі, викладених в таких книгах, як, наприклад, «Смерть від Китаю»⁸². Дане видання дуже недвозначно показало загальний настрій нового американського президента по відношенню до КНР.

Що стосується ситуації в Південно-Китайському морі, Д. Трамп на зустрічі з С. Абе в лютому 2017 р офіційно підтвердив позицію попередньої адміністрації щодо того, що дія договору про безпеку поширюється на всі японські території, включаючи спірні острови⁸³.

Як бачимо, позиція США щодо підтримки Японії в суперечці з Китаєм, незважаючи на всі подвійні стандарти, в цілому виражається ясно і практично не змінюється, підкріплюючись до того ж активним військовою співпрацею. Але при всьому цьому ми не чуємо ні про які-небудь бойкоти американських товарів з боку КНР, ні про спроби продати американські держоблігації, великою кількістю яких володіє Китай, ні про руйнівні для американського фондового ринку спекуляціях, які Китай міг би влаштувати, -

⁸¹ Gompert D., Cevallos A., Garafola C. War with China. Thinking Through the Unthinkable. Santa-Monica : RAND Corporation, 2017. P. 27.

⁸² Наварро П., Отри Г. Смерть от Китая. Лицом к лицу с драконом. Глобальный призыв к действию. Москва : Синосфера, 2017. 331 с.

⁸³ In Welcoming Shinzo Abe, Trump Affirms U. S. Commitment to Defending Japan // The New York Times. 2017. Feb. 10. URL: <https://www.nytimes.com/2017/02/10/world/asia /trump-shinzo-abe-meeting.html>

ні, цього просто не відбувається, китайська сторона обмежується в основному словесними випадками.

Правда, КНР відповідає активним нарощуванням власних озброєнь, розвитком військового співробітництва з країнами Південно-Східної Азії⁸⁴, а китайська преса вимагає більш рішучих дій: підвищення активності китайської політики і збройних сил в стратегічно важливих для США регіонах, близьких до американської території, і розширення розвідувальних операцій⁸⁵.

В січні 2017 р Держрада КНР випустила найважливіший на сучасному етапі програмний документ - Білу книгу «Політика Китаю у співпраці в сфері безпеки в АТР». Згідно з цим документом відносини з США є для Пекіна найбільш важливими в його зовнішній політиці. І тільки за ними слідують відносини з іншими «найбільшими державами»: Росією, Індією і Японією⁸⁶.

За президентства Трампа, Японія також намагалася дистанціюватися від кількох політик Трампа щодо Китаю. Наприклад, під час перебування Трампа на посаді прем'єр-міністр Абе намагався покращити японсько-китайські відносини, послабивши історичну напругу між двома країнами. В останні роки обидві країни почали відновити діалог на високому рівні та створили військову гарячу лінію для запобігання ескалації в Східно-Китайському морі. Президента Китаю Сі Цзіньпіна навіть запланували з державним візитом до Японії, поки поїздки не відклали через пандемію. Хоча зниження напруженості між Японією та Китаєм є позитивною подією, варто зазначити, що систематичне послаблення Трампом американсько-японського альянсу та американського лідерства в Азії підштовхнуло навіть Японію, яка вже давно виступає за жорсткішу лінію проти Пекіна, почати хеджувати, коли приходить до Китаю.

⁸⁴ BBC Китай и Таиланда начали совместные учения «Удар сокола – 2017» // Жэньминь жибао. 2017. 18 авг. URL: <http://russian.people.com.cn/n3/2017/0818/c31521-9256931.html>

⁸⁵ 中国侦察船要尽早出现在美国近海 // Хуаньцю шібао. 2014. 28 серпня. URL: <http://opinion.huanqiu.com/editorial/2014-08/5120314.htm>

⁸⁶ Full text: China's Policies on Asia-Pacific Security Cooperation // Сінхуа. 2017. 11 січня. URL: http://news.xinhuanet.com/english/china/2017-01/11/c_135973695.htm

Нестабільний підхід Трампа до Китаю збентежив світ щодо того, яка довгострокова стратегія Америки щодо Китаю, і навіть знервував таких союзників, як Японія. Для того, щоб значущо співпрацювати з безліччю викликів, які ставить перед Китаєм, Сполучені Штати повинні спочатку прояснити свою політику щодо Китаю. Сполучені Штати, звичайно, повинні проконсультуватися з Японією при розробці цього підходу, і обидва союзники можуть виробити скоординовану політику для різних аспектів китайського виклику. Цей процес - і його результати - визначають широкий діапазон потенційної співпраці та координації в альянсі⁸⁷.

Зростання напруженості між Китаєм і Тайванем привернуло міжнародну увагу, в тому числі щодо того, що означатиме конфлікт через протоку для альянсу США та Японії та оборони Японії.

Протягом останнього півстоліття відносини Японії та Тайваню, як правило, були зосереджені на економічних відносинах та міжлюдських обмінах із слабкими політичними відносинами та відносинами безпеки, але це може змінитися. Оскільки риторика, яка підкреслює Тайвань як потенційну точку спалаху американсько-китайського конфлікту, зростає, адміністрація Суги в Японії все частіше демонструє свою підтримку Тайваню.

На саміті лідерів США та Японії в квітні прем'єр-міністр Йошіхіде Суга і президент Джо Байден підкреслили «важливість миру та стабільності через Тайванську протоку» та заохочували «мирне вирішення питань, що виникають через протоку». Це було перше подібне посилення на Тайвань у спільній заяві лідерів США та Японії з 1972 року, коли Японія та Китай нормалізували свої дипломатичні відносини. Японія так само посилалася на «мир і стабільність» через Тайванську протоку у спільній заяві США та Японії 2+2 у березні, спільній заяві Японії та ЄС у травні та спільній

⁸⁷ Fuchs M., Lee H. 5 Priorities for the U.S.-Japan Alliance in / Center for American Progress. URL: [https : // www.americanprogress.org/article/5-priorities-u-s-japan-alliance-2021/2021https://www.americanprogress.org/article/5-priorities-u-s-japan-alliance-2021/](https://www.americanprogress.org/article/5-priorities-u-s-japan-alliance-2021/2021https://www.americanprogress.org/article/5-priorities-u-s-japan-alliance-2021/)

заяві Японії та Австралії 2+2 та комюніке Carbis Bay G7 . В червні. Останнє видання Білої книги з оборони Японії включав підвищену увагу до Тайваню.

Уряд Шуги також провів міжпартійні переговори між правлячою Ліберально-демократичною партією та Демократично-прогресивною партією наприкінці серпня. Переговори включали велику увагу до питань безпеки, а також обговорення запланованих інвестицій тайванського виробника напівпровідників TSMC в Японії та співпраці щодо стійкості ланцюга поставок напівпровідникових мікросхем. Хоча така зустріч між партіями входить в рамки політики «єдиного Китаю», цей крок, тим не менш, роздратував Пекін.

Японці та тайванці прийшли, щоб побачити один одного як друзів, які допоможуть у скрутний час. Тайвань був найбільшим донором Японії після потрійної ядерної катастрофи 3/11 землетрусу-цунамі-ядерної катастрофи. Японія тепер відплачує за цю послугу. Опитування проведене після квітневого саміту Байдена-Суґи, показало, що майже три чверті респондентів підтримують залучення Японії до стабільності Тайванської протоки. Після того, як Китай призупинив імпорт тайванських ананасів, імовірно через біологічного шкідника, Японія втрутилася, щоб заповнити прогалину, збільшивши імпорт фруктів з острова у вісім разів у період з березня по червень порівняно з тим же періодом 2020 року. Японія також передала Тайваню понад 3 мільйони вакцин AstraZeneca проти COVID-19⁸⁸.

Проте, оскільки Японія зближується з Тайванем, їй доведеться точно налаштувати тонкий баланс. Це означає збереження сили стримування американсько-японського альянсу, демонстрацію прихильності Японії до розподілу тягаря, щоб підтримувати участь Сполучених Штатів, працюючи в рамках японської конституції, і уникати протистояння Китаю способами, які без потреби збільшують ймовірність конфлікту.

⁸⁸ Board E. The Taiwan factor in US-Japan alliance relations // Eastasiaforum. 6 September 2021. URL: <https://www.eastasiaforum.org/2021/09/06/the-taiwan-factor-in-us-japan-alliance-relations/>

Сценарій надзвичайних ситуацій через Тайванську протоку стане тестом на довіру до альянсу США та Японії. Через близькість найпівденніших островів Японії до Тайваню та той факт, що Японія розміщує значну кількість військових сил США» на Окінаві - що робить її ймовірним плацдармом для будь-якої допомоги США обороні Тайваню - будь-який конфлікт навколо Тайваню матиме великий вплив на безпеку Японії.

Незалежно від інтенсивності такого протистояння Токіо зіткнеться з важкими рішеннями щодо того, як японські та американські сили будуть співпрацювати у відповідь. Зокрема, роль Японії, ймовірно, включатиме дві різні дії. По-перше, Японію попросять надати підтримку операціям США. По-друге, Сили самооборони Японії повинні розглянути, як найкраще захистити японську територію під час конфлікту.

Після міжнародної критики, з якою Японія зіткнулася за так звану дипломатію чекової книжки під час війни в Перській затоці 1990–1991 років, вона намагалася уникнути чергового шоку війни в Перській затоці, який міг би підірвати довіру до альянсу США та Японії. Тоді політичний тупик у Токіо - у поєднанні з відсутністю правової бази, яка б регулювала відправлення закордонних сил самооборони (SDF) - призвела до того, що Японія не змогла відповісти на запити США про внесок на землю як частину операції зі звільнення Кувейту від Іраку під керівництвом Саддама Хусейна⁸⁹.

Хоча Японія демонструє активну позицію щодо Тайваню як з почуття дружби з островом, так і для підтримки альянсу США та Японії, дуже важливо, щоб Токіо був відвертим з Вашингтоном і не переборщував, який внесок може SDF. зробити під обмеженим визнанням колективної самооборони на основі свого законодавства про безпеку 2015 року. Проактивні консультації зі Сполученими Штатами щодо ролі, яку

⁸⁹ Board E. The Taiwan factor in US-Japan alliance relations // Eastasiaforum. 6 September 2021. URL: <https://www.eastasiaforum.org/2021/09/06/the-taiwan-factor-in-us-japan-alliance-relations/>

Японія відіграватиме - і не буде - відігравати у випадку надзвичайних ситуацій, допоможуть запобігти кризі як шляхом збереження військової сили стримування альянсу, так і шляхом забезпечення того, що два союзники знаходяться на одній сторінці. про поділ праці.

Отже, на основі викладеного у другому розділі автор приходять до наступних висновків:

По-перше, Договір про взаємну безпеку США та Японії, підписаний у 1951 році разом із Договором у Сан-Франциско, який офіційно завершив Другу світову війну, був десятирічним поновлюваним договором, який окреслював, як Японія, у світлі її пацифістської конституції, дозволить військам США залишатися на її ґрунти після відновлення суверенітету Японією. Створений після Другої світової війни, американсько-японський військово-політичний союз є важливим для інтересів обох країн в Азії. Останніми роками більш наполегливий Китай, Північна Корея з ядерною зброєю та інші виклики, підштовхнули альянс до внесення історичних коректив, включаючи підвищення ролі японських військових.

По-друге, про глибину прихильності США до американсько-японського альянсу свідчать майже 55 000 американських військових, які дислокуються в Японії, а також тисячі цивільних осіб міністерства оборони та членів сімей, які живуть і працюють разом з ними. Сполучені Штати також розгорнули в Японії свої найбільш боєздатні та передові військові засоби, включаючи ударну групу авіаносців Рональда Рейгана, дві радіолокаційні пункти протиракетної оборони та спільний ударний винищувач F-35. Японія купує понад 90 відсотків свого оборонного імпорту зі США і висловлює зростаючий інтерес до сумісних технологій з розширеними можливостями.

По-третє, співпраця Японії та США набрала обертів, щоб зробити японську армію більш стримуючим у відповідь на зростання регіональної та глобальної ролі Китаю. Японія особливо стурбована військовою активністю Китаю у водах Східнокитайського моря, що оточують контрольовані

Японією острови Сенкаку, на які Пекін також претендує і називає їх Дяююй. Важливість Японії для регіональних амбіцій Китаю була збільшена під час адміністрації Трампа, коли Китай боровся зі зустрічним вітром як внутрішніх, так і міжнародних викликів. Але м'яке ставлення Китаю до Японії виявилось скоріше короткостроковим жестом, ніж справжньою зміною поглядів на країну, і більшість китайської еліти не відчували особливої потреби для Китаю йти на суттєві компроміси для вирішення глибоких проблем безпеки Японії або вирішення проблемних аспектів двосторонніх спорів.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО СОЮЗУ США ТА ЯПОНІЇ У ХХІ ст.

3.1. Проблемні аспекти в розвитку американсько-японського союзу

В американсько-японському військовому співробітництві присутні і досить серйозні проблеми.

Японський науковець М. Хіяші відзначає, що однією з найбільших перешкод на шляху консолідації американсько-японського альянсу з безпеки є пацифізм, який глибоко вкоренився в японській політичній культурі після закінчення Другої світової війни. На відміну від колишнього прем'єр-міністра Юкіо Хатоями, який особливо ставив під загрозу американсько-японське партнерство під час свого повноважень з 2009 по 2010 рік, нинішній прем'єр-міністр Сіндзо Абе та його Ліберально-демократична партія (ЛДП) намагалися зміцнити альянс. Компроміс Абе добре представлений його рішенням дозволити Японії скористатися правом на колективну самооборону. Однак його рішення піддалося жорсткій критиці пацифістами, які називають новий закон «законодавством про війну», побоюючись, що Японія буде втягнута у військовий конфлікт. Потужна пацифістська сила Японії є найсерйознішою перешкодою, яка заважає нації зробити крок до більшої співпраці зі Сполученими Штатами¹.

Структурно економічні обмеження в Японії та США у поєднанні зі скороченням населення архіпелагу, ускладнює політичне рішення, пов'язане з вибором зовнішньої політики та інвестицій в оборонний бюджет, що є важливою основою для продовження союзу.

Коливання намірів та дій американців і японців у підходах до Китаю («реактивні підходи») пояснює стійкість сильних страхів у японців щодо

¹ Hiyashi M. The Future Prospects of the U.S.-Japan Security Alliance: A Two-Handed Strategy // POLS Graduate Research. 2017. URL: <https://www.e-ir.info/2017/10/14/the-future-prospects-of-the-u-s-japan-security-alliance-a-two-handed-strategy/>

можливої відмови свого з боку союзника на користь. Тому посилення політичного діалогу між союзниками є важливим фактором для підтримки міцної згуртованості.

Вашингтон очікує більшого військового внеску Японії в Азії, а також за межами регіону, в нестабільних районах, де від Сполучених Штатів може знадобитися втручання в кризу. Це має великі очікування, особливо після прийняття новітньої реформи системи безпеки Японії, що сприяє можливості розгортання японських військ за кордоном. Таким чином, Токіо залишається зосередженим на азійських (або навіть північно-східних азійських) питаннях безпеки, що безпосередньо зачіпають власні інтереси Японії, і прагне забезпечити довгострокову і надійну політичну та військову участь у регіоні США.

Варто відзначити, що у березні 2022 року японський парламент ухвалив нову угоду зі Сполученими Штатами, яка схвалила витрати японського уряду на понад 1 трлн ієн (8 мільярдів доларів) на розміщення американських військ, оскільки обидві сторони зміцнюють свій військовий союз перед обличчям зростаючої загрози з боку Китаю та Північної Кореї. Бюджет підтримки країни перебування в розмірі 1,05 трлн ієн (8,6 мільярдів доларів) покриває закупівлю передових арсеналів, які використовуються в їхніх спільних військових навчаннях, а також комунальних послуг та об'єктів, які використовуються американськими військами та їх японськими співробітниками, які працюють на американських базах в країні до березня 2027 року².

Новий п'ятирічний бюджет передбачає нову категорію фінансування в розмірі до 20 мільярдів ієн (164 мільйони доларів) для придбання передових віртуальних систем бойової підготовки для спільних навчань двох сил. Близько 200 мільярдів ієн (1,6 мільярда доларів) на перший рік включені до

² Shimbun A. Japan OKs bigger budget to host U.S. forces, step up alliance // The Associated press. March 25, 2022. URL: <https://www.asahi.com/ajw/articles/14582164>

національного оборонного бюджету на 2022 рік – рекордні 5,4 трильйона ієн (44 мільярди доларів) – починаючи з квітня 2022 року³.

Японія розширювала свій оборонний бюджет і потенціал протягом приблизно десяти років і зараз переглядає свою ключову стратегію національної безпеки перед обличчям загроз з боку Китаю, Північної Кореї, а тепер і Росії.

Серйозною проблемою у американсько-японських відносинах залишається питання про військові бази США. Особливо гострою є ситуація на Окінаві. На цьому острові, який займає стратегічне вигідне положення у Північно-Східній Азії, розташований найбільший контингент збройних сил США в Японії. Американські бази займають значні території, що перешкоджає розвитку економіки та соціальної інфраструктури острова, а також погіршує екологічну ситуацію. Питання про виведення американських баз з Окінави неодноразово піднімалося японським суспільством, політиками⁴.

У лютому 2009 р. під час візиту держсекретаря США Х. Клінтон до Японії було підписано угоду, яка підтверджувала умови «Дорожньої карти». Обрання Б. Обама президентом породило у багатьох японців надії на те, що новий президент скоротить американську присутність на Окінаві. Однак поразка на виборах Ліберально-демократичної партії Японії та призначення на пост прем'єр-міністра у вересні 2009 р. Ю. Хатоями (лідер Демократичної партії) – загострило ситуацію з військовими базами США. Ю. Хатояма заявив про перегляд угоди щодо військових баз США від 2006 р., насамперед, висувалися вимоги повного виведення бази «Футенма» з території Окінави. У свою чергу, Вашингтон заявив про відмову від

³ Shimbun A. Japan OKs bigger budget to host U.S. forces, step up alliance // The Associated press. March 25, 2022. URL: <https://www.asahi.com/ajw/articles/14582164>

⁴ Тихоненко І. В. Железко К. О. «Окінавський» фактор в японсько-американських відносинах // Молодий вчений. 2018. № 5(2). С. 574. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_5%282%29__52

передислокації підрозділів морської піхоти на Гуам, якщо Японія буде наполягати на ліквідації бази «Футенма»⁵.

У результаті переговорів у 2010 р. було видано спільну заяву американсько-японського консультативного комітету з питань безпеки, повністю присвячену проблематиці військових баз США. Міністри обох держав визнали, що військова присутність США в Японії, і в тому числі на Окінаві, необхідна для підтримки обороноздатності не тільки Японії, але і регіону в цілому. Згідно зі спільною заявою, був позначений широкий спектр областей, в яких повинні бути зроблені конкретні заходи. Такими сферами були: перенесення військових навчань з Окінави; турбота про навколишнє середовище; обмеження територій, які використовуються для навчань; спільна експлуатація об'єктів⁶.

В 2012 році японська сторона поставила питання про те, щоб «розвантажити» Окінаву, де зосереджено більшість американських військових об'єктів. Тодішній міністр оборони Наокі Танака заявив, що в умовах перебування на Окінаві десятків тисяч американських морських піхотинців її жителі несуть важке «тягар», але, правда, тут же обмовився, що це необхідно «не тільки для підтримки миру і стабільності в регіоні, а й для забезпечення безпеки Японії». Що стосується жителів острівної префектури, то вони втомилися від американців настільки, що вимагали прибрати взагалі всі об'єкти США⁷.

Групове згвалтування дванадцятирічної дівчинки військовослужбовцями США у 1995 році підштовхнуло вісімдесят п'ять тисяч жителів до протесту, а сексуальне насильство та неналежна поведінка військовослужбовців США залишаються проблемою.

⁵ Вода К.Р. Проблема перемещения военных баз в американо-японских отношениях: «Окинавский» фактор // Вестник РУДН. 2012. № 1. С. 32-33.

⁶ Тихоненко І. В. Железко К. О. «Окінавський» фактор в японсько-американських відносинах // Молодий вчений. 2018. № 5(2). С. 574.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_5%282%29__52

⁷ Муратшина К. Г. Военное сотрудничество США с Японией как одна из причин противоречий в американо-китайских отношениях // Вестник Омского университета. Серия «Исторические науки». 2018. № 1 (17). С. 190.

Нещодавно розкриті розслідування ВМС США зафіксували вісім випадків сексуальних злочинів у період з піхотинців США на Окінаві за сексуальні злочини щодо неповнолітніх 2017 по 2019 роки; Загальнодоступні записи військового суду морської піхоти свідчать про шістдесят дев'ять засуджених морських п у період з 2015 по 2020 рік.

У 2013 році було прийнято рішення перенести найбільшу американську базу Футенма на північ острова. У підсумку Вашингтон і Токіо досягли домовленості про те, що 9 тисяч морських піхотинців будуть переправлені на Гуам, Гаваї і в Австралію, а на Окінаві залишиться контингент в 10 тисяч людина⁸.

Але проблеми на цьому не закінчилися. У 2015 року під час робіт на місці майбутнього розміщення бази в Хеноко будівельники пошкодили кораловий риф, після чого губернатор Окінави дав вказівку призупинити будівництво. Центральний уряд скасував цю заборону через побоювання погіршення відносин з США. Губернатор, однак, не залишив своїх зусиль і поскаржився на ситуацію з базою не куди-небудь, а в ООН. Він завдав спеціальний візит в женеvську штаб-квартиру Організації, де заявив, що будівництво бази на новому місці завдасть непоправної шкоди екології, а нарощування військового контингенту США і велике число злочинів за участю американських морпихів є серйозною проблемою для Японії⁹.

Крім того, вже наявні бази серйозно забруднюють водойми і ґрунт, а останньою краплею став інцидент, коли американський винищувач впав на будівлю школи. Втім, велика частина світової спільноти дотримується думки, що вся ця ситуація лише внутрішня проблема Японії¹⁰.

⁸ Japanese Governor Approves Relocation of US Military Base on Okinawa // The Telegraph. 2013. Dec. 27. URL: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/japan/10538812/Japanese-governor-approves-relocation-of-USmilitary-base-on-Okinawa.html>

⁹ Муратшина К. Г. Военное сотрудничество США с Японией как одна из причин противоречий в американо-китайских отношениях // Вестник Омского университета. Серия «Исторические науки». 2018. № 1 (17). С. 190.

¹⁰ Японцы пожаловались в ООН на американскую военную базу в Окинаве // Вести.ru. URL: <http://www.vesti.ru/doc.html?id=2667230>

Далі, японська сторона висунула цілий ряд абсолютно логічних обмежень на використання США конвертопланів: була встановлена мінімальна висота тренувальних польотів в 150 м, обмежена можливість проведення польотів над АЕС, історичними пам'ятками і густонаселеними районами, особливо в нічний час. Але інциденти з американською технікою трапляються регулярно. У грудні 2016 року сталася аварія конвертоплана біля берегів Окінави¹¹.

У січні 2017 р невдоволення японської сторони викликала вимушена посадка американського вертольота на землях сільгосппризначення¹². У жовтні 2017 року інший вертоліт загорівся в польоті над північною частиною Окінави і здійснив екстрену посадку. Ніхто не постраждав, але японська сторона висловила серйозну стурбованість черговим інцидентом¹³.

Сьогодні багато жителів та місцевих чиновників Окінави виступають проти збереження бази на острові взагалі, проголосувавши на початку 2019 року проти плану переміщення бази по острову. Постійні затримки будівництва та витрати на повітряну кулю ускладнили проект і поставили під сумнів переїзд¹⁴.

Ще одним негативним моментом в альянсі є розбіжність позицій Японії і США з приводу конфлікту союзників США в ПСА з Китаєм через спірні острови Південно-Китайського моря. Японія не бажає безпосередньо втягуватися разом з США в цей конфлікт, тоді як американська сторона в особі командувача 7-м Тихоокеанським флотом Р. Томаса висловлює побажання щодо розширення участі Японії у врегулюванні проблеми¹⁵.

¹¹米軍オスプレイ不時着 沖縄沖、乗員は脱出 // Asahi сімбун. 2016. 14 грудня. URL: <http://www.asahi.com/articles/DA3S12704534.html>

¹²米軍ヘリが農道に不時着、けが人なし // Asahi сімбун. 2017. 21 січня. URL: <http://www.asahi.com/articles/ASK1N7289K1NTPOB00D.html>

¹³米軍事故、また地位協定の壁 沖縄県警、ヘリ捜査で きず // Asahi сімбун. 2017. 29 жовтня. URL: <http://www.asahi.com/articles/ASKBX31RDKBX TIPE003.html>

¹⁴ Maizland L., Cheng N. The U.S.-Japan Security Alliance. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/us-japan-security-alliance#chapter-title-0-6>

¹⁵ Стрельцов Д. В. Политика Японии в сфере военной безопасности при кабинетах С. Абэ: новые подходы // Проблемы Дальнего Востока. 2016. № 3. С. 29.

На думку низки експертів, це свідчить про те, що американсько-японський союз зіткнувся з так званої дилемою альянсів, коли обидві сторони віддають собі звіт, що кожен теоретично може відмовитися від виконання зобов'язань, водночас самі не готові вплутуватися заради іншого в непотрібну для себе конфронтацію¹⁶.

Розподіл витрат між союзниками став ще однією важкою проблемою після того, як адміністрація Трампа наполягала на тому, щоб Японія внесли більше. Японія надає Сполученим Штатам підтримку з боку приймаючої країни - землю, робочу силу та комунальні послуги для розміщення американських військ по всій країні - вартість якої становить від 1,7 мільярда доларів до 2,1 мільярда доларів на рік, згідно зі звітом 2019 року Дослідницька служба Конгресу. Сполучені Штати витрачають 1,9–2,5 мільярда доларів на рік на експлуатацію бази, військове будівництво та витрати на житло в Японії. Однак фактична частка, яку Сполучені Штати та Японія витрачають кожен на альянс, заперечується; він змінюється залежно від того, які витрати враховуються в балансі¹⁷.

Після того, як Д. Трамп змусив Токіо збільшити свої виплати вчетверо, Дж. Байден спробував деескалувати ситуацію. Поки переговори про новий п'ятирічний контракт ще тривають, адміністрація Дж. Байдена погодилася продовжити дію поточної угоди з Японією ще на рік, протягом якого Токіо витратить 1,9 мільярда доларів.

Експерти відзначають, що Сполучені Штати мають значні стратегічні переваги від баз, наприклад, здатність стримувати агресію з

¹⁶ Истомин И. А., Водопьянов К. Г. Трансформация американо-японского союза // Международные процессы. 2016. № 1. С. 134.

¹⁷ Maizland L., Cheng N. The U.S.-Japan Security Alliance. URL: <https://www.cfr.org/backgrounders/us-japan-security-alliance#chapter-title-0-6>

боку Китаю та Північної Кореї, а також економію коштів за рахунок розміщення своїх військових передових у Японії¹⁸.

Отже, не зважаючи на деякі проблемні аспекти союзницької співпраці, і Японія і США заявляють про свою прихильність до союзницьких зобов'язань. Союз вигідний обом країнам: США мають велике угруповання військ в АТР в безпосередній близькості від Китаю і КНДР і непогано заробляють на постачанні в Японію своєї військової техніки, а японська сторона може розраховувати на певний захист від можливої агресії КНДР. Проблеми в альянсі проявляються, головним чином, в невдоволенні японських громадян інцидентами з американськими військовими і технікою, злочини, в яких замішані військовослужбовці США, а також великому навантаженні на навколишнє середовище від присутності на території Японії американських баз і військ. Проте союзники знаходять спільну мову, особливо в умовах північнокорейської ядерної загрози і зростаючого військового потенціалу Китаю.

3.2. Напрямки розвитку військово-політичного союзу США та Японії у XXI ст.

Посилення американсько-японського альянсу безпеки сприятиме безпеці всього регіону. Наприклад, багато азійських країн, включаючи Філіппіни, В'єтнам і Малайзію, дедалі більше хвилюються через агресивну територіальну експансію Китаю. За словами Дж. Роуена, «ситуація в Південно-Китайському морі, де зближуються суверенітет та інтереси нафти та природного газу, створює точку спалаху зі значними політичними наслідками для США, Японії та інших азійських країн. Тільки американсько-японський альянс безпеки, що діє разом з Асоціацією держав

¹⁸ Maizland L., Cheng N. The U.S.-Japan Security Alliance <https://www.cfr.org/backgrounder/us-japan-security-alliance#chapter-title-0-6>

Південно-Східної Азії, може безпечно сприяти довгостроковому розв'язанню».

Дж. Де Оніс зосереджує увагу на одержимості Китаю природними ресурсами для свого виживання і зазначає, що «нестача води в Китаї обмежує його здатність виробляти їжу, необхідну для прогодування 1,3 мільярда населення», і що, отже, Китай «невпинно шукає нафту, корисні копалини, і їжу»¹⁹. Очікується, що в наступні 20 років споживання нафти в азіатських країнах зростатиме на 4% щорічно, причому половина цього попиту буде надходити з Китайської Народної Республіки (КНР)». Виходячи з цього аналізу, Китай не може припинити свою агресивну зовнішню політику найближчим часом.

Американсько-японський альянс безпеки може виступати посередником у триваючих територіальних суперечках між Китаєм та деякими країнами АСЕАН щодо Південно-Китайського моря. Хоча чиновники АСЕАН прагнули мирного вирішення, їхні територіальні конфлікти з Китаєм досі не вирішені. Здається, що АСЕАН не може самостійно впоратися з цим питанням, і тому країни-члени повинні інтернаціоналізувати це питання.

АСЕАН особливо прагне до співпраці зі Сполученими Штатами та Японією, оскільки «американсько-японський альянс безпеки може забезпечити більш довгострокове вирішення конфлікту»²⁰. Південно-Китайське море залишиться нестабільним і схильним до конфліктів, оскільки це другий за завантаженістю міжнародний судноплавний шлях у світі». Тому більш ефективний альянс з питань безпеки сприятиме не лише безпеці

¹⁹ De Onis J. China's Latin Connection: Eclipsing the US? // World Affairs Journal. September 3 2014. URL: <http://www.worldaffairsjournal.org>

²⁰ Rowan J. P. The U.S.-Japan Security Alliance, ASEAN, and the South China Sea Dispute // Asian Survey, Vol. 45, № 3 (May/June 2020), P. 415. URL: <http://www.jstor.org/stable/10.1525/as.2020.45.3.414>.

Сполучених Штатів і Японії, але й довгостроковій політичній та економічній стабільності країн АСЕАН²¹.

Адміністрація Байдена-Харріс працює над зміцненням відносин японсько-американського союзу із Республікою Кореєю. Сполучені Штати продовжують сприяти розширеному співробітництву США, Японії та Кореї для подолання COVID-19 та боротьби зі зміною клімату, а також активізації тристороннього співробітництва з широкого кола глобальних питань, включаючи денуклеаризацію Північної Кореї. Міцні та ефективні тристоронні відносини між Сполученими Штатами, РК та Японією мають вирішальне значення для нашої спільної безпеки та інтересів у захисті свободи та демократії, дотриманні прав людини, відстоюванні прав і можливостей жінок, боротьбі зі зміною клімату, сприянні регіональному та глобальному миру, безпеки та верховенства права в Індо-Тихоокеанському регіоні та в усьому світі.

Науковці Майкл Е. О'Хенлон і Майк М. Мочізукі справедливо підкреслюють, що аби забезпечити довговічність і корисність, американсько-японський альянс потребує більшої рівноваги та розподілу тягаря (де Японія зараз робить занадто мало), а також більшої взаємності в умовах прийняття кризових рішень (де США роблять занадто багато). Це не означає, що Японія повинна піднятися до американського рівня військової участі. Однак вона повинна бути готова проводити морські операції для забезпечення санкцій або свободи судноплавства, мінування на мілководді та розгортати підрозділи невеликого розміру для наземних операцій.

Такий порядок денний навряд чи буде вітатися в Японії та Північно-Східній Азії, якщо він виправдовується переважно традиційними мотивами національних інтересів. Тому це має бути частиною зусиль, спрямованих на більш чітку підтримку військового альянсу з точки зору демократичних принципів і спільних політичних цінностей, а також зосередження збройних

²¹ Hiyashi M. The Future Prospects of the U.S.-Japan Security Alliance: A Two-Handed Strategy // POLS Graduate Research. 2017. URL: <https://www.e-ir.info/2017/10/14/the-future-prospects-of-the-u-s-japan-security-alliance-a-two-handed-strategy/>

сил Японії не лише на стримуванні міждержавного конфлікту, а й на інших місіях, які просувають ліберальні цілі. Такий підхід мав би більше шансів задіяти, а не зустріти опір з боку сильних течій пацифізму та ідеалізму в сучасній японській політиці. Це також могло б надати Японії чітку ідентичність безпеки, більш відповідну сучасності та більш політично стійку, ніж пацифізм після Другої світової війни, оскільки вона розглядає можливість постійного місця в Раді Безпеки ООН (РБ ООН)²².

Ліберальна філософія майбутнього альянсу дасть інші конкретні переваги. Це могло б допомогти США та Японії підготувати спільні відповіді на гуманітарні трагедії. Це могло б допомогти їм стримувати та розв'язувати внутрішні конфлікти за допомогою миротворчості і, можливо, навіть насильницького запобігання геноциду. З часом така філософія може стати основою для поступового поширення зобов'язань у сфері безпеки на ширшу спільноту націй. Зростання основної спільноти держав-однодумців зменшило б шанси міждержавної війни; це також могло б послабити тиск на розповсюдження ядерної зброї та інші дестабілізуючі заходи, які незалежні національні держави могли б вжити без союзників і не впевнені у власній безпеці.

Ліберальне бачення могло б також дати Японії та США кращий посібник із відносин із Китаєм. Це забезпечить стратегічно надійну основу для політики взаємодії. Не послаблюючи своїх можливостей стримування в найближчій перспективі, обидві країни можуть повідомити Китаю, що, якщо він продовжить еволюціонувати в демократичну державу, яка забезпечує цивільний контроль над збройними силами і погоджується не вирішувати розбіжності силою, вона може і повинна бути частиною регіонального колективно-охоронного договору з ними. Реалізація цього ліберального

-
- ²² Michael E. O'Hanlon, Mike M. Mochizuki. A Liberal Vision for the US-Japanese Alliance / The Brookings Institution. URL: <https://www.brookings.edu/articles/a-liberal-vision-for-the-us-japanese-alliance/>

бачення буде займати багато часу та поступово, тому важливо почати його найближчим часом²³.

Одним із ключових пріоритетів для Сполучених Штатів і Японії в наступних роках має стати зміцнення регіональних інституцій, зокрема EAS з центром АСЕАН. Оскільки занепокоєння з приводу дій Китаю в Азії зростає - і оскільки регіон стикається з такими загрозами, як зміна клімату, COVID-19 та кібербезпека - лише потужна багатостороння інституція може сподіватися об'єднати азіатські країни для боротьби з ними. Перший крок, який мають зробити Сполучені Штати, - це знову взяти участь у щорічному саміті EAS та Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва. І як дві провідні держави, Сполучені Штати та Японія повинні тісно співпрацювати та з іншими у розробці плану використання EAS 2021 року для оновлення саміту та підвищення його ефективності, в тому числі шляхом розширення повноважень послів АСЕАН та започаткування співпраці у боротьбі з COVID-19. і майбутні пандемії²⁴.

Сполучені Штати та Японія повинні працювати разом, щоб підвищити здатність регіональних органів вирішувати спільні проблеми, і вони повинні використовувати ці органи, щоб протистояти занепокоєній поведінці Китаю, а також заохочувати Китай до конструктивного використання багатосторонніх центрів.

В основі регіональних інституцій лежить Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). Однак за Трампа відносини США та АСЕАН погіршилися. Посол США в АСЕАН так і не був підтверджений, і Трамп не зміг відвідати саміт Східної Азії (EAS) втретє у 2020 році; у 2019 році більшість лідерів Південно-Східної Азії відповіли на відсутність Трампа, відмовившись від саміту США-АСЕАН, який відбувся (В'єтнам, Лаос і

• ²³ Michael E. O'Hanlon, Mike M. Mochizuki. A Liberal Vision for the US-Japanese Alliance / The Brookings Institution. URL: <https://www.brookings.edu/articles/a-liberal-vision-for-the-us-japanese-alliance/>

²⁴ Fuchs M., Lee H. 5 Priorities for the U.S.-Japan Alliance in / Center for American Progress. URL: <https://www.americanprogress.org/article/5-priorities-u-s-japan-alliance-2021/>

Таїланд були єдиними країнами, які взяли участь у зустрічі зі Сполученими Штатами). Адміністрація також ставилася до більшості країн Південно-Східної Азії як до пішаків у грі проти Китаю та зосереджувала увагу на вузьких інтересах, таких як торговий дефіцит, а не на спільних проблемах

На думку Ю. Тацумі та П. Кеннеді, американсько-японський альянс зобов'язався виконувати різноманітні функції та прагнення, які вимагають гнучкості та потенціал для вирішення різних питань, а також структури та координації для сприяння співпраці – не лише між двома союзниками, але й з іншими партнерами. Якщо альянс хоче ефективно вирішувати широкий спектр проблем безпеки в Індо-Тихоокеанському регіоні, він вимагає регулярної оцінки того, наскільки добре він реалізує свої цілі, наприклад, через Партнерство з конкурентоспроможності та стійкості (CoRe), Глобальне партнерство з цифрового підключення, американсько-японське кліматичне партнерство та численні інші форуми американсько-японської співпраці²⁵.

І Японія, і Сполучені Штати повинні виробити спільний стратегічний підхід до Північної Кореї та Китаю. Щоб запобігти ядерній війні з Північною Кореєю, Японія і США повинні бути готові до такої ситуації. Замість того, щоб пасивно терпіти нові військові можливості Північної Кореї, краще активно їх стримувати та керувати ризиками. З цією метою японсько-американський альянс повинен побудувати сильнішу та ефективнішу систему стримування. Важливо співпрацювати з Південною Кореєю та тісно співпрацювати з альянсом США та РК.

Для боротьби зі зростаючою загрозою ядерної зброї Північної Кореї необхідно мобілізувати різні елементи розширеного стримування, включаючи швидкі та надійні заходи у відповідь та обмеження шкоди. Якщо Північна Корея здійснить ядерну атаку на Токіо, Японія буде серйозно пошкоджена незалежно від того, чи використають Сполучені Штати ядерну зброю у відповідь. Щоб запевнити Японію в тому, що Сполучені Штати

²⁵ Tatsumi Y., Kennedy P. U.S.-Japan Alliance Cooperation in the Post-Pandemic World / Stimson/ URL: <https://www.stimson.org/2022/u-s-japan-alliance-cooperation-in-the-post-pandemic-world/>

можуть перешкодити нападам Північної Кореї, необхідна конкретна і надійна ядерна позиція для обмеження шкоди США. Сполучені Штати і Японія повинні створити спільний процес розробки ядерних планів, щоб встановити стандартні процедури обміну інформацією про використання ядерної зброї в Сполучених Штатах. Здійснюючи такі приготування, Японія та Сполучені Штати зможуть продемонструвати свою готовність боротися з ядерною загрозою Пхеньяну та стримати використання ядерної зброї Північною Кореєю. Цей процес має здійснюватися паралельно з аналогічним механізмом між США та Південною Кореєю, щоб співпраця між альянсами була максимально розширена²⁶.

Варто підкреслити, що сьогодні Японії та США слід розпочати дослідження щодо майбутнього оперативного співробітництва (особливо командування та управління). Рекомендації, переглянуті в 2015 році, оновили спосіб співпраці між союзниками, який також включений в нове законодавство Японії про безпеку, і його головною особливістю є посилення процесу прийняття рішень та оперативної координації.

Незважаючи на те, що створення Координаційного механізму Альянсу є важливим досягненням, SDF і американські військові все ще будуть проводити операції паралельно без централізації командування та контролю. Враховуючи необхідність плавного переходу від правоохоронних органів до ситуацій збройного нападу в сірій зоні, може бути вигідно інтегрувати частину поточного командування та управління, особливо для бойових операцій вищого рівня. Наприклад, можна уявити японсько-американську інтегровану оперативну групу.

Також одним із напрямків розвитку співпраці між США та Японією є співробітництво через китайську загрозу. Тайвань життєво важливий для безпеки Японії за самою природою свого положення. Острів, який адмірал

²⁶ 日米同盟の抑止力強化共同執筆者：ジェームズ・L・ショフ／高橋 杉雄 (Шофф Л. Дж., Такахаші С. Посилення стримування японсько-американського союзу) // アジア戦略イニシアチブ (стратегічна ініціатива в Азії). URL: <https://www.spf.org/jpus-insights/spf-asia-initiative/spf-asia-initiative002.html>

Ернст Кінг свого часу назвав «пробкою в плящі» Південно-Китайського моря, фактично перетинає основні морські лінії сполучення, через які має проходити значна частина імпорту Японії в таких секторах, як енергетика та продовольство²⁷.

У січні 2022 року Е. Блінкен окреслив, що уряди двох держав розробили плани спільної операції на тлі побоювань, що Китай отримає можливість вторгнутися та утримати Тайвань. На початковому етапі надзвичайної ситуації на Тайвані Корпус морської піхоти США створить тимчасові бази на ланцюзі островів Нансей (або Рюкю), який тягнеться на південний захід у напрямку Тайваню. Також повідомляється, що Японія розгортає понад 500 військовослужбовців Сил самооборони, а також батареї ракет «земля-корабель» і «земля-повітря» на одному з островів ланцюга Нансей, Ісігакі. Найзахідніший острів Йонагуні містить радіолокаційну станцію та станцію спостереження, а до 2023 року, як повідомляється, додасть блок радіоелектронної боротьби. Такі оперативні плани викликають реакцію Китаю, який вважає демократично керований Тайвань частиною китайської території.

Е. Блінкен також сказав, що військові двох країн «покрощують свої можливості для проведення складних спільних операцій», про що свідчать листопадові військово-морські навчання у Філіппінському морі, під час яких сили з Австралії, Канади, Німеччини, Японії та США проводили складні навчання з кількома авіаносці. Угоду між США та Японією укладено менше ніж через рік після того, як Е. Блінкен і Л. Остін відвідали Токіо, і країни об'єднали зусилля, щоб критикувати «примус і дестабілізуючу поведінку

²⁷ Kaushal S. Japan's Evolving Policy on Taiwan and the US–Japan Alliance: Towards a Nixon Doctrine for Northeast Asia? / rusi.org. URL: <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/japans-evolving-policy-taiwan-and-us-japan-alliance-towards-nixon-doctrine-northeast-asia>

Китаю». в Азії. Тоді лідери також підкреслили «важливість миру та стабільності через Тайванську протоку»²⁸.

Військово-морський флот Народно-визвольної армії (НОАК), що базується на Тайвані, який зможе контролювати шляхи виходу з Південно-Китайського моря та проектувати свої підводні човни за межі першого ланцюга островів, матиме ефективне veto на постачання Японії життєво важливих ресурсів. Тайвань також знаходиться приблизно в 100 км від найпівденніших островів Японії, включаючи Йонагуні та спірні острови Сенкаку, а також за 500 км від Окінава.

У сучасному операційному середовищі розміщення китайських балістичних і крилатих ракет на Тайвані збільшило б вектори загрози, з якими стикається Японія, і, враховуючи близькість Тайваню до таких островів, як Окінава, скоротило б час попередження захисників, тим самим ускладнивши зусилля Японії щодо інтегрованого повітряного та протиракетної оборони. Таким чином, ефект китайського контролю над Тайванем полягав у тому, щоб повернути південний фланг Японії та зробити її стратегічну позицію майже неспроможною²⁹.

Аналітик аналітичного центру RAND Дж. Хорнунг вказує, що американсько-японському альянсу також слід розглянути кілька кроків, щоб підготуватися до можливого конфлікту з Китаєм через Тайвань, і переконатися, що його сили будуть діяти разом - навіть для оборони Японії. Хоча це природно тяжіти до платформ зброї та найкращого поєднання можливостей, які повинні мати союзники, можуть бути важливі обговорення у сферах логістики, процесів прийняття рішень та готовності. У той час як союзники готуються до нових зустрічей високого рівня та

²⁸ US, Japan agree to two defense pacts amid China worries // Defensenews. 07.02.2022. URL: <https://www.defensenews.com/pentagon/2022/01/07/us-japan-agree-to-two-defense-pacts-amid-china-worries/>

²⁹ Kaushal S. Japan's Evolving Policy on Taiwan and the US-Japan Alliance: Towards a Nixon Doctrine for Northeast Asia? / rusi.org. URL: <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/japans-evolving-policy-taiwan-and-us-japan-alliance-towards-nixon-doctrine-northeast-asia>

військових навчань, є низка тем, на яким слід приділити додаткову увагу: розвиток спільного розуміння процесу попередніх консультацій альянсу, уточнення того, що робитимуть Сили самооборони Японії. для підтримки операцій під керівництвом США, вирішення потенційних проблем у логістичній діяльності, посилення потенційних проблем з боєприпасами³⁰.

Отже, на основі викладеного у третьому розділі автор приходять до наступних висновків:

По-перше, ключові проблеми у військово-політичному союзі США та Японії проявляються, головним чином, в невдоволенні японських громадян інцидентами з американськими військовими і технікою, злочини, в яких замішані військовослужбовці США, а також великому навантаженні на навколишнє середовище від присутності на території Японії американських баз і військ. Також тривалий час американська сторона звинувачувала японську в недостатньому фінансуванні проектів альянсу та небажанні змінювати свій статус щодо участі у військових кампаніях.

По-друге, союзники знаходять спільну мову, особливо в умовах північнокорейської ядерної загрози і зростаючого військового потенціалу Китаю. Пріоритетними напрямками подальшої співпраці є сфера оборони, прагнення обох держав до вирішення територіальних спорів країнами АСЕАН щодо Південнокитайського моря.

³⁰ Hornung J. W. Taiwan and six potential new year's resolutions for the u.s.-japanese alliance // War on the rocks. URL: <https://warontherocks.com/2022/01/taiwan-and-six-potential-new-years-resolutions-for-the-u-s-japanese-alliance/>

ВИСНОВКИ

Внаслідок проведення даного дослідження автором досягнуто таких *результатів*:

1. Аналіз стану наукової розробки теоретико-методологічних засад дослідження військово-політичного союзу США та Японії у XXI ст. показав, що українські науковці недостатньо уваги приділяють означеній проблемі. Ґрунтовними є праці вітчизняних науковців, праці японських та твори західних учених.

Наявна джерельна база ретельно опрацьована й систематизована. Джерельну базу умовно поділено на чотири групи. До першої групи джерел автор відносить офіційні документи глав держав, урядів та міжнародних організацій. До другої групи увійшли виступи, інтерв'ю політичних та державних діячів. Третя група представлена офіційною інформацією із сайтів урядів та організацій, а четверта група представлена публікаціями ЗМІ.

2. Встановлено, що під військово-політичним союзом варто розуміти об'єднання двох або більше держав задля спільних дій у розв'язанні політичних, економічних і військових проблем, досягнення певних військово-політичних цілей, захисту спільних інтересів на міжнародній арені та задля забезпечення глобальної, регіональної або національної безпеки.

Під час дослідження військово-політичного союзу США та Японії у XXI ст. автор використовує комплекс загальних та конкретнонаукових принципів та підходів. Дослідницька робота виконана на основі цивілізаційного, системного, структурно-функціонального, компаративного, інституційного підходів. Методологічним підґрунтям даної роботи стали принципи об'єктивності, історизму, детермінізму, системності, а також термінологічний принцип. Аналіз існуючих принципів та підходів пізнання, наукових методів та інформаційних джерел дозволяє визначити методологію

дослідження особливостей військово-політичного союзу США та Японії у XXI ст.

Дослідження особливостей військово-політичного союзу США та Японії у XXI ст. проведене із використанням загальнотеоретичних і спеціальних методів. До загальнотеоретичних методів, які застосовані автором, належать методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, абстрагування та узагальнення, а також групування. Для розв'язання визначених наукових завдань і всебічного вивчення поставленої проблеми були застосовані системний, історико-порівняльний, проблемно-хронологічний методи.

3. З'ясовано, що військово-політичний союз США з Японією веде свою історію з 1950-х рр. і є одним з небагатьох спілок в міжнародно-правовому сенсі цього слова в сьогоденному світі, де більш поширені стратегічні партнерства і інші менш зобов'язливі, ніж союз, форми взаємин. Головним документом, що визначає зміст союзу, є продовжуваний кожні 10 років договір про безпеку 1960 року. Його основні принципи включають взаємодопомога в разі збройного нападу на одну зі сторін і використання американською стороною території Японії для розміщення своїх збройних сил з метою її захисту. Питання знаходження американських військ на японській території докладно регламентовані окремою угодою.

У XXI столітті військово-політичний союз між Японією та США лише зміцнів. З 2016 року основним фактором активізації військового співробітництва двох країн стала безпрецедентне збільшення активності з боку КНДР. Із обранням на пост президента США д. Трампа Японія остерігалась «охолодження» союзницьких відносин, втім цього не сталося. А адміністрація Джо Байдена з перших днів заявляє про рішучу підтримку Японії щодо її претензій на спірні острови Сенкаку.

4. Токіо і Вашингтон розробляють курс військово-політичного альянсу в рамках кількох регулярних та тимчасових зустрічей та діалогів. На

найвищому на рівні, цілі та пріоритети альянсу встановлюються під час лідерських самітів між президентом США і прем'єр-міністром Японії.

Дві країни тісно співпрацюють у сфері розвитку технології ПРО, проводять спільні науково-дослідні проекти. Японія є основним покупцем оборонного обладнання американського виробництва і має статус країна НАТО плюс п'ять. В останні роки Сполучені Штати та Японія почали глибше кооперуватися у дослідженнях в сфері оборонної промисловості та спільному виробництві систем зброї. США та Японія співпрацюють у космічній галузі. Японія збільшила навчання Сухопутних сил самооборони (GSDF) з морською піхотою США.

5. Міць військово-політичного союзу між Японією та США не викликає позитивних відгуків від керівництва КНР. Особливо це стосується територіальних спорів між Японією та Китаєм. Не зважаючи на різні періоди у ставленні США до проблеми спірних територій, США втім послідовно підтримують японську сторону у цих суперечках. Китаю не може подобатись військова присутність США в регіоні. На що КНР відповідає активним нарощуванням власних озброєнь, розвитком військового співробітництва з країнами Південно-Східної Азії.

Уряди Японії та США не довіряють намірам Пекіна і бачать зростання могутності Китаю як шкідливий для їхньої національної безпеки. Це спільне стратегічне бачення було відображено у спільній заяві оприлюднено після зустрічі Байдена і Шуги, на якій зазначив «важливість миру та стабільності на Тайвані Strait» та висловив стурбованість порушеннями прав людини в Сінцзян і Гонконг. Близькість Японії до Китаю і морські та територіальні суперечки двох країн- посилює його занепокоєння. Деякі оглядачі запитують, як Японія рішуче протистоятиме Китаю з огляду на Пекін економічна та дипломатична влада. Новий прем'єр-міністр Фуміо Кісіда пообіцяв продовжувати роботу з політикою його попередника на підтримку США та Японії союзу, в тому числі шляхом оголошення силових заходів проти Росія у відповідь на її вторгнення в Україну.

6. Незважаючи на те що протягом десятиліть Вашингтон і Токіо неодноразово підтверджували пріоритетний характер двосторонніх відносин, їх практичне наповнення згодом змінювалося. Трансформація союзу викликана двома групами причин. З одного боку, вона об'єктивно обумовлена еволюцією зовнішнього середовища, поступовим руйнуванням постбіполярного світопорядку. З іншого – стає результатом проведеної Токіо повзучої ревізії обмежень, накладених після Другої світової війни. Апогеєм цього процесу стало зняття японськими законодавцями в травні 2015 року деяких бар'єрів для діяльності японських збройних сил за кордоном.

Протиріччя в американсько-японському альянсі не означають перспектив його швидкого розпаду. Такі розбіжності характерні для будь-яких союзницьких відносин. Сьогодні одним із найбільших магнітів для японської критики є авіабаза Футенма Корпусу морської піхоти США, яка розташована поблизу шкіл та лікарень. Хоча база надає певні економічні переваги, наприклад, роботу, мешканці неодноразово висловлювали занепокоєння щодо нещасних випадків та насильницьких злочинів.

В той же час аналіз японсько-американських проблем та протиріч демонструє серйозний вплив підйому Китаю на стратегічні імперативи Вашингтона і Токіо.

Посилення військово-політичного американсько-японського альянсу сприятиме безпеці всього регіону. Адже саме цей альянс може виступати посередником у триваючих територіальних суперечках між Китаєм та деякими країнами АСЕАН щодо Південно-Китайського моря. Також американсько-японському альянсу слід підготувати спільну програму дій, щоб підготуватися до можливого конфлікту з Китаєм через Тайвань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

Офіційні документи глав держав та урядів

1. Defense of Japan 2018. Japan Ministry of Defense. White Paper, August 2018. 550 p.
2. Missile Defense Review 2019. U.S. Department of Defense. January 17, 2019. 116 p.
3. National Defense Program Outline // Defense of Japan 1989, Japan's Foreign Relations-Basic Documents, Database of Japanese Politics and International Relations, Institute of Oriental Culture, University of Tokyo. 1979 Vol. 3. P. 262-266. URL: <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/documents/texts/docs/19761029.O1E.html>
4. Space cooperation Agreement between the United States of America and Japan May 28, 2013 / U.S. Department of State: official website URL: <https://www.state.gov/documents/organization/219765.pdf>
5. The Constitution of Japan // Prime Minister of Japan and His Cabinet. URL: http://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html
6. The Three Principles on Transfer of Defense Equipment and Technology / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: https://www.mofa.go.jp/fp/nsp/page1we_000083.html
7. Treaty of Peace with Japan // United Nations Treaty Series 1952 (reg. no. 1832). Vol. 136. P. 45-164. URL: <http://www.taiwandocuments.org/->
8. The U.S.-Japan Alliance. Congressional. Research Service. June 13, 2019. 53 p. URL: <https://sgp.fas.org/crs/row/RL33740.pdf>
9. The Guidelines for Japan-U.S. Defense Cooperation April 27, 2015 / U.S. Department of Defense.
10. Japan-U.S. Security Treaty. 19th day of January 1960 / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: <https://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html>

11. Japan-U.S. Relations: Issues for Congress. Updated April 6, 2021 / Congressional Research Service. URL: <https://sgp.fas.org/crs/row/RL33436.pdf>.

Виступи, інтерв'ю політичних та державних діячів

12. Clinton H. America's Pacific Century // Foreign Policy. 2011. Oct. 11. URL: <http://foreignpolicy.com/2011/10/11/americaspacific-century/>

13. Joint Press Conference with President Obama and Prime Minister Abe of Japan // The White House. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/04/24/joint-pressconference-president-obama-and-prime-ministerabe-japan>

14. Remarks by President Obama and Prime Minister Abe of Japan After Bilateral Meeting // The White House. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/02/22/remarks-president-obama-and-prime-ministerabe-japan-after-bilateral-mee>

15. Remarks by President Obama and President Xi Jinping of the People's Republic of China After Bilateral Meeting // The White House. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-pressoffice/2013/06/08/remarks-president-obama-andpresident-xi-jinping-peoples-republic-china>

Інформація із сайтів урядів, організацій та установ

16. The U.S.-Japan Security Alliance // Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/backgrounders/us-japan-security-alliance>

17. Stockholm International Peace Research Institute // Importer/Exporter TIV Tables. April 17, 2019. URL: <http://armstrade.sipri.org/armstrade/page/values.php>.

18. Japan's Policies on the Control of Arms Exports / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/un/disarmament/policy/index.html>

Публікації ЗМІ

19. В Китае разрабатывают 40-тысячетонный десантный корабль // Жэньминь жибао. URL: <http://russian.people.com.cn/31521/8032151.html>
20. Защитить острова: США пообещали Японии поддержку / Газета.ру. URL: <https://www.gazeta.ru/army/2021/01/24/13453100.shtml>
21. Никто не сможет создать в АТР кольцо окружения вокруг Китая – заместитель главы МИД КНР // Жэньминь жибао. 2011. 17 янв. URL: <http://russian.people.com.cn/31521/7262492.html>
22. О военном сотрудничестве Японии и США // Вестник Азия ИТАР-ТАСС. 2012. 21 февр.
23. Основатель Alibaba купил 11 тысяч га американского заповедника // Вести.ru. URL: <http://realty.vesti.ru/news/show/id/20624>
24. Премьер Японии готов укреплять японо-американский союз при Байдене / Интерфакс. URL: <https://www.interfax.ru/world/736160>
25. РК, США и Япония 21 июля начнут совместные гуманитарно-спасательные учения на море // Синьхуа. URL: http://russian.china.org.cn/international/txt/2014-07/10/content_32910554.htm
26. Совместные военно-морские учения США, Японии и Индии // Newsland. URL: <http://newsland.com/news/detail/id/1416057>
27. США сколачивают азиатскую ПРО // Голос России. URL: http://rus.ru/vr.ru/2012_05_24/75819513/
28. США «возвращаются в Азию» // Жэньминь жибао. 2010. 28 окт. URL: <http://russian.people.com.cn/95181/7180282.htm>
29. Япония утвердила новый план развития ВС // Росбалт. URL: <http://www.rosbalt.ru/2010/12/17/801739.html>
30. Японцы пожаловались в ООН на американскую военную базу в Окинаве // Вести.ru. URL: <http://www.vesti.ru/doc.html?id=2667230>
31. ВВС Китая и Таиланда начали совместные учения «Удар сокола – 2017» // Жэньминь жибао. 2017. 18 авг. URL: <http://russian.people.com.cn/n3/2017/0818/c31521-9256931.html>

32. China Secretly Tested an Anti-Satellite Missile // The Diplomat. 2014. March 19. URL: <http://thediplomat.com/2014/03/china-secretlytested-an-anti-satellite-missile/>
33. China Sends Warships to Tanzania, as It Shifts Naval Focus to the Indian Ocean // The Epoch Times. 2016. June 1. URL: <http://www.theepochtimes.com/n3/2080394-china-sendswarships-to-tanzania-as-it-shifts-naval-focus-tothe-indian-ocean/>
34. Full text: China's Policies on Asia-Pacific Security Cooperation // Сінхуа. 2017. 11 січня. URL: http://news.xinhuanet.com/english/china/2017-01/11/c_135973695.htm
35. In Welcoming Shinzo Abe, Trump Affirms U. S. Commitment to Defending Japan // The New York Times. 2017. Feb. 10. URL: <https://www.nytimes.com/2017/02/10/world/asia/trumpshinzo-abe-meeting.html>
36. In Welcoming Shinzo Abe, Trump Affirms U. S. Commitment to Defending Japan // The New York Times. 2017. Feb. 10. URL: <https://www.nytimes.com/2017/02/10/world/asia/trump-shinzo-abe-meeting.html>
37. J-20 Stealth Fighter Jet “Innovative, Not Stolen from US Plane” // Global Times. URL: <http://www.globaltimes.cn/content/616283.shtm>
38. Japanese Governor Approves Relocation of US Military Base on Okinawa // The Telegraph. 2013. Dec. 27. URL: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/japan/10538812/Japanese-governor-approves-relocation-of-USmilitary-base-on-Okinawa.html>
39. New “Military Cooperation” Unveiled Between Korea and Japan // KoreaBANG. URL: <http://www.koreabang.com/2012/stories/new-militarycooperation-unveiled-between-korea-andjapan.html>
40. Obama, Abe, Park Stand United Against Pyongyang’s “Provocations” but China Offers No Tough Talk // The Japan Times. 2016. Apr. 1. URL: <http://www.japantimes.co.jp/news/2016/04/01/national/politics-diplomacy/obamaabe-park-stand-united-pyongyangs-provocationschina-offers-no-tough-talk/#.Vv6oaC59qpo>

41. Obama to Abe: China Raised Tensions over Senkakus // The Japan Times. 2013. March 4. URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2013/03/04/national/politics-diplomacy/obama-toabe-china-raised-tensions-over-senkakus/#.WiLwwXlx2po>
42. Obama Assures Abe on Senkakus // The Japan Times. 2014. Apr. 24. URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2014/04/24/national/obama-tells-abe-security-treaty-covers-senkakus/>
43. Others Must Now Follow China-US Climate Action, or Be Left in the Dust // South China Morning Post. 2016. Sept. 11. URL: <http://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/2018020/others-must-now-follow-china-usclimate-action-or-be-left>
44. US, Japan agree to two defense pacts amid China worries // Defensenews. 07.02.2022. URL: <https://www.defensenews.com/pentagon/2022/01/07/us-japan-agree-to-two-defense-pacts-amid-china-worries/>
45. トランプ氏に同盟の価値をどう説くか // ニホン кейдзай сібун. 2016. 16 листопада. URL: <http://www.nikkei.com/article/DGXXKZO09583620W6A111C1EA1000/>
46. 米軍オスプレイ不時着 沖縄沖、乗員は脱出 (Аварійна посадка Osprey армії США біля Окінави, екіпаж втік) // Асахі сібун. 2016. 14 грудня. URL: <http://www.asahi.com/articles/DA3S12704534.html>
47. 米軍ヘリが農道に不時着、けが人なし // Асахі сібун. 2017. 21 січня. URL: <http://www.asahi.com/articles/ASK1N7289K1NTPOB00D.html>
48. 米軍事故、また地位協定の壁 沖縄県警、ヘリ捜査で きず // Асахі сібун. 2017. 29 жовтня. URL: <http://www.asahi.com/articles/ASKBX31RDKBX TIPE003.html>
49. 中国侦察船要尽早出现在美国近海 // Хуаньцю шібао. 2014. 28 серпня. URL: <http://opinion.huanqiu.com/editorial/2014-08/5120314.htm>

ЛІТЕРАТУРА

Монографії, підручники, посібники

50. Алиев Р.Ш.-А. Внешняя политика Японии в 70-х - начале 80-х годов (теория и практика). Москва. : Главная редакция восточной литературы, 1986. 312 с.
51. Арин О. А. Россия: ни шагу вперед. Москва : Эксмо, 2003. 352 с.
52. Бжезинский З. Великая шахматная доска. М. : Полиграф, 1999. 320 с.
53. Марцин В.С., Н.Г. Міценко, Даниленко О.А. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. Ромус-Поліграф, 2002. 128 с.
54. Наварро П., Отри Г. Смерть от Китая. Лицом к лицу с драконом. Глобальный призыв к действию. Москва : Синосфера, 2017. 331 с.
55. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
56. Папковская П.Я. Методология научных исследований. Минск: Информ-прес, 2006. 176 с.
57. Райзберг Б.А. Диссертация и ученая степень – пособие для соискателей. Москва: ИНФРА, 2002. 240 с.
58. Теория международных отношений: Хрестоматия / Сост., науч. ред. и коммент. П.А. Цыганкова. Москва, 2002. 400 с.
59. Цыганков П. А. Международные отношения : учеб. пособие. Москва: Новая шк., 1996. 320 с.
60. Юрій М. Ф. Політологія. Київ: Дакор., 2004. 416 с.
61. Чиркин В.Е. Основы сравнительного государственоведения. Москва: Юнион, 1997. 352 с.
62. Gompert D., Cevallos A., Garafola C. War with China. Thinking Through the Unthinkable. Santa-Monica : RAND Corporation, 2017. 116 p.
63. Wickett X., Nilsson-Wright J., Summers T. The Asia-Pacific Power Balance Beyond the US-China Narrative. London. : Chatham House, 2015. 80 p.

Статті

64. Васильченко О. Методом спроб і помилок: стратегічний союз Японії та США на шляху до вирішення проблем безпеки у Східній Азії // Політичний менеджмент : наук. журнал / Голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. 2012. № 4-5. С. 282-288.

65. Військово-політичні блоки: історія та мета створення / agromassidayu. URL: <https://ukr.agromassidayu.com/voenno-politicheskie-bloki-istoriya-i-celi-sozdaniya-news-333098>

66. Власов В.Г. Зміст і механізми зовнішньої політики сучасної держави // Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». 2015. № 8. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2570

67. Вода К.Р. Проблема перемещения военных баз в американо-японских отношениях: «Окинавский» фактор // Вестник РУДН. 2012. № 1. С. 31–39.

68. Герасимчук Т.Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин // Український історичний журнал. 2006. № 5. С. 186-199. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_5_186

69. Истомина И. А., Водопьянов К. Г. Трансформация американо-японского союза // Международные процессы. 2016. № 1. С. 121-142.

70. Кистанов В. О. Япония по всему миру ищет партнёров для противодействия «китайской угрозе» // Япония наших дней. 2013. № 2 (16). С. 26–38.

71. Лисица А.Ю. Проблемы японо-американского сотрудничества в сфере безопасности на современном этапе // Международная научная студенческая конференция «Место Азиатско-Тихоокеанского региона в современных международных отношениях: проблемы безопасности и перспективы развития» :Сборник статей. 2017.С. 111-116.

72. Лузянин С. Г. Гонка вооружений: три ограничителя для Китая // МГИМО-Университет. URL: <http://www.mgimo.ru/news/experts/document185607.phtml>

73. Мальський М., Занько Ю., Мацях М. Проблеми наукового дефініювання та особливості наукової інтерпретації поняття зовнішньої політики // Вісник Львів. унту. 2004. Вип. 11. С. 3-11.

74. Муратшина К. Г. Военное сотрудничество США с Японией как одна из причин противоречий в американо-китайских отношениях // Вестник Омского университета. Серия «Исторические науки». 2018. № 1 (17). С. 185–198.

75. Панов А.Н., Пинаев Л.П. Военно-политические концепции правящих кругов Японии // Япония 1978: ежегодник. Москва: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1979. С. 94-109.

76. Парамонов О. Г. Японо-американская ПРО – фактор изменений базовых принципов политики Токио в области безопасности // Япония в поисках новой глобальной роли. Москва : Восточная литература, 2014. С. 109-126.

77. Парамонов О. Г. Изменение базовых принципов оборонной политики Токио: причины и возможные последствия // Япония. Ежегодник. 2014. Т. 43. С. 28-43.

78. Соломенцева А. «Китайский вопрос» в отношениях США с союзниками // Международные процессы. 2016. № 3. С. 112–125.

79. Стрельцов Д. В. Некоторые приоритеты внешнеполитического курса второго кабинета С. Абэ // Япония в поисках новой глобальной роли. Москва: Восточная литература, 2014. С. 35–52.

80. Сумець О.М. Принцип системності. // Навчальні матеріали онлайн. 2015. URL: https://pidruchniki.com/1944092850459/marketing/printsip_sistemnosti

81. Тихоненко І. В. Желєзко К. О. «Окінавський» фактор в японсько-американських відносинах // Молодий вчений. 2018. № 5(2). С. 573-576. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_5%282%29__52

82. Швыдко В.Г., Ключева Е.А. Япония и США: сравнительный анализ новых подходов к двусторонним отношениям // Сравнительная политика. 2020. № 11(1). С. 75-87.

83. Blair D., Hironaka M. The North Korean Nuclear Test and the US-Japan Alliance // The Diplomat. 2016. Jan. 24. URL: <http://thediplomat.com/2016/01/the-north-korean-hydrogen-bombtest-and-the-us-japan-alliance/>

84. Board E. The Taiwan factor in US-Japan alliance relations // Eastasiaforum. 6 September 2021. URL: <https://www.eastasiaforum.org/2021/09/06/the-taiwan-factor-in-us-japan-alliance-relations/>

85. De Onis J. China's Latin Connection: Eclipsing the US? // World Affairs Journal. September 3 2014. URL: <http://www.worldaffairsjournal.org>

86. Dominguez G. SM-3 Block IIA successfully completes intercept test // Jane's Defence Weekly, October 29, 2018. URL: <https://www.janes.com/article/84127/sm-3-block-ia-successfully-completes-intercept-test>.

87. Envall D. The Okinawa «Effect» in US–Japan Alliance Politics // Asian Security. Volume 11, Issue 3. 2015. Issue 3. P. 225-241. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14799855.2015.1111339>

88. Fuchs M., Lee H. 5 Priorities for the U.S.-Japan Alliance in 2021 / Center for American Progress. URL: <https://www.americanprogress.org/article/5-priorities-u-s-japan-alliance-2021/>

89. Gady F.-S. US and Japan Successfully Test Ballistic Missile Killer // The Diplomat. 2015. June 11. URL: <http://thediplomat.com/2015/06/us-and-japan-successfully-test-ballistic-missile-killer/>

90. Gady F.-S. China and US Hold Joint Naval Exercise // The Diplomat. 2015. Nov. 18. URL: <http://thediplomat.com/2015/11/china-and-ushold-joint-naval-exercise/>

91. Garamone J. Trilateral Cooperation Needed to Combat North Korean Threat // DoD News, October 31, 2017. URL: <https://dod.defense.gov/News/Article/Article/1358791/trilateral-cooperation-needed-to-combat-north-korean-threat/>
92. Garrett G. Chinese-US Economic Relations After the Global Financial Crisis // *Rising China: Global Challenges and Opportunities* / ed. by J. Golley, L. Song. [S. l.], 2011. URL: <http://www.jstor.org/stable/j.ctt24hbk1.17>
93. Green M. J. The US-Japan alliance a brief strategic history // *Asian governments and legal systems*. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:HsmX5hqQogIJ:https://www.asianstudies.org/wp-content/uploads/the-us-japan-alliance-a-brief-strategic-history.pdf+&cd=19&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>
94. Grevatt J. Japan steps back from F-35 assembly // *Jane's Defence Industry*, January 20, 2019. URL: <https://www.janes.com/article/85838/japan-steps-back-from-f-35-assembly>
95. Godement F. How Abe Makes Washington Listen // *European Council on Foreign Relations*. URL: http://www.ecfr.eu/article/commentary_how_abe_makes_washington_listen
96. Harper J. Special report: U.S., Japan Set to Enhance Cooperation on Military R&D // *National defense*. 12.08.2021. URL: <https://www.nationaldefensemagazine.org/articles/2021/12/8/us-japan-set-to-enhance-cooperation-on-military-rd>
97. Hiyashi M. The Future Prospects of the U.S.-Japan Security Alliance: A Two-Handed Strategy // *POLS Graduate Research*. 2017. URL: <https://www.e-ir.info/2017/10/14/the-future-prospects-of-the-u-s-japan-security-alliance-a-two-handed-strategy/>
98. Hornung J. W. Taiwan and six potential new year's resolutions for the u.s.-japanese alliance // *War on the rocks*. URL: <https://warontherocks.com/2022/01/taiwan-and-six-potential-new-years-resolutions-for-the-u-s-japanese-alliance/>

99. Kaushal S. Japan's Evolving Policy on Taiwan and the US–Japan Alliance: Towards a Nixon Doctrine for Northeast Asia? / rusi.org. URL: <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/japans-evolving-policy-taiwan-and-us-japan-alliance-towards-nixon-doctrine-northeast-asia>

100. Kawasaki A., Nahory C. Japan's Decision on Collective Self-Defense in Context // The Diplomat. 2014. Oct. 3. URL: <http://thediplomat.com/2014/10/japans-decision-on-collective-selfdefense-in-context/>

101. Liff A. How Specifically Does Japan's LDP Want to Revise the Constitution? // The Diplomat. 2016. July 14. URL: <http://thediplomat.com/2016/07/how-specifically-does-japans-ldp-wantto-revise-the-constitution>

102. Maizland L., Cheng N. The U.S.-Japan Security Alliance // Council on Foreign Relations. November 4, 2021. URL: <https://www.cfr.org/backgrounders/us-japan-security-alliance>

103. Michael E. O'Hanlon, Mike M. Mochizuki. A Liberal Vision for the US-Japanese Alliance / The Brookings Institution. URL: <https://www.brookings.edu/articles/a-liberal-vision-for-the-us-japanese-alliance/>

104. Rowan J. P. The U.S.-Japan Security Alliance, ASEAN, and the South China Sea Dispute // Asian Survey, Vol. 45, № 3 (May/June 2020), P. 415. URL: <http://www.jstor.org/stable/10.1525/as.2020.45.3.414>.

105. Smith S. Asia's Great Powers and Regional Stability: A New Trilateral Dynamic Between the United States, China and Japan // American Foreign Policy Interests. 2015. Vol. 37, № 5-6. P. 303-310.

106. Shimbun A. Japan OKs bigger budget to host U.S. forces, step up alliance // The Associated press. March 25, 2022. URL: <https://www.asahi.com/ajw/articles/14582164>

107. Tatsumi Y., Kennedy P. U.S.-Japan Alliance Cooperation in the Post-Pandemic World / Stimson/ URL: <https://www.stimson.org/2022/u-s-japan-alliance-cooperation-in-the-post-pandemic-world/>

108. Yamaguchi N. The Sino-Japanese Relationship and Its Implications for Regional Security in East Asia // *American Foreign Policy Interests*. 2015. Vol. 37, № 5–6. P. 288–295.

109. Wu X. Cooperation, Competition and Shaping the Outlook: The United States and China's Neighbourhood Diplomacy // *International Affairs*. 2016. Vol. 92, № 4. P. 849–867.

110. 日米同盟の抑止力強化共同執筆者：ジェームズ・L・シヨフ／高橋 杉雄 (Шофф Л. Дж., Такахаші С. Посилення стримування японсько-американського союзу) // *アジア戦略イニシアチブ* (стратегічна ініціатива в Азії).

URL: <https://www.spf.org/jpus-insights/spf-asia-initiative/spf-asia-initiative002.html>

Дисертації, автореферати дисертацій

111. Джус О. А. Міжнародне військове партнерство та його роль у забезпеченні державного суверенітету України : автореф. дис. ...канд. політ. наук. Київ, 2018. 21 с.